ALMANYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI

Gülay YELEN ÖZKAN
Dr. Öğr. Üyesi Oksana MANOLOVA YALÇIN

ISBN 978-625-5923-88-2
Ankara -2025

ALMANYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI*

YAZARLAR

Gülay YELEN ÖZKAN[1]

Dr. Öğretim Üyesi Oksana MANOLOVA YALÇIN[2]

[1]Milli Eğitim Bakanlığı, İngilizce Öğretmeni, Kayseri, Türkiye
gulayyelen8@gmail.com
ORCID ID: 0009-0004-4968-4105

[2]Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kayseri, Türkiye
oksanayalcin@erciyes.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-5215-2717

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.16884301

*Gülay YELEN ÖZKAN'ın tezsiz yüksek lisans projesinden zenginleştirerek geliştirilmiştir.

Copyright © 2025 by UBAK publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. UBAK International Academy of Sciences Association Publishing House®
(The Licence Number of Publicator: 2018/42945)

E mail: ubakyayinevi@gmail.com
www.ubakyayinevi.org
It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
UBAK Publishing House – 2025©

ISBN: 978-625-5923-88-2
August / 2025
Ankara / Turkey

ÖNSÖZ

Eğitim, yaşam boyu devam eden davranış değiştirme sürecidir. Ülkelerin ilerlemesi için gereken insan kaynağı, eğitim kurumları aracılığıyla temin edildiği için eğitimin kalitesi, dünya genelindeki ülkeler için giderek daha kritik bir mesele hale gelmiştir. Göçmen ve mülteciler, farklı kültürlerden gelen bireyler olarak bulunmak zorunda kaldıkları ülkelerde eğitim alanında çeşitli zorluklarla (dil eğitimi, toplumsal algı ve kültürel farklılıklar vb.) karşı karşıya kalabilmektedirler. Eğitim politikaları ise, göçmen ve mültecilerin karşılaştığı engelleri aşabilmesi için önemli araçlar sunar, ancak her toplumda bu politikaların uygulanması farklılık gösterebilir. Eğitim sistemleri, bu gruplara yönelik hem fırsat eşitliği sunmak hem de sosyal uyumu sağlamak adına farklı stratejiler geliştirmektedir.

Gülay YELEN ÖZKAN'ın tezsiz yüksek lisans projesinden zenginleştirerek geliştirilen bu kitapta: güncel araştırma temelli bilgilere genel bir bakış sunarak ilk kısmında Türkiye ve Almanya eğitim sistemleri ortaya konulmuş ve karşılaştırılması yapılmıştır. İkinci kısmında Almanya'nın ve Türkiye'nin göçmen ve mültecilere yönelik eğitim politikaları, yasal dayanakları ile uygulamaları açıklanmıştır. Son olarak da Almanya'nın ve Türkiye'nin göçmen ve mültecilere yönelik izlediği eğitim politikalarının karşılaştırılması yapılıp alan yazınına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Kitabın bu alanda çalışmayı düşünen öğrencilere, akademisyenlere, araştırmacılara, uygulayıcılara ve eğitim yöneticilere yardımcı olacağı ümit edilmektedir. Ayrıca dizgi aşamasından basım aşamasına kadar

emeği geçen UBAK Yayınevi ailesine teşekkür ederiz. Okurların eleştirilerini ve önerilerini, aşağıdaki e-posta adresine iletmeleri memnuniyetle karşılanacaktır.

16.08.2025 – Kayseri

Gülay YELEN ÖZKAN

gulayyelen8@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Oksana MANOLOVA YALÇIN

oksanayalcin@erciyes.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....3

GİRİŞ.....8

1. EĞİTİM POLİTİKASI VE İLGİLİ KAVRAMLAR 2

2. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ 11

2.1. Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Yapılanma 11

2.2. Türk Eğitim Sisteminin Amaç Ve Politikaları 13

2.3. Türk Eğitim Sisteminin Yapılanması 14

2.3.1. Yönetsel yapılanma 15

2.3.2. Okul sistemi yapılanması 19

3. ALMANYA EĞİTİM SİSTEMİ 23

3.1. Almanya'da Sosyal ve Siyasal Yapılanma 23

3.2. Almanya Eğitim Sisteminin Amaç Ve Politikaları 25

3.3. Almanya Eğitim Sisteminin Yapılanması 26

3.3.1. Yönetsel yapılanma 26

3.3.2. Okul sistemi yapılanması 27

4. ALMANYA VE TÜRKİYE EĞİTİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....31

5. ALMANYA'NIN GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI 34

5.1. Almanya'nın Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Yasal Dayanakları 39

5.2. Almanya'nın Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Uygulamaları 41

6. TÜRKİYE'NİN GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI 50

6.1. Türkiye'nin Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Yasal Dayanakları 53

6.2. Türkiye'nin Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Uygulamaları 56

7. ALMANYA'NIN VE TÜRKİYE'NİN GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK İZLEDİĞİ EĞİTİM POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI 64

8. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 74

KAYNAKÇA.....80

ALMANYA VE TÜRKİYE'DE GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI

Gülay YELEN ÖZKAN
Dr. Öğr. Üyesi Oksana MANOLOVA YALÇIN

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinde, iş, eğitim, sağlık hizmetleri ya da diğer sosyal hizmetler için kendi ülkelerinden farklı ülkelere, yasal ya da yasa dışı yollarla göç eden birçok insanın büyük bir göç dalgası oluşturduğu gözlemlenmektedir (Bakioğlu ve Korumaz, 2019). Göç olgusu, insanların yaşadığı ülkeden başka bir ülkenin sınırlarına geçmesini veya bir devlet içerisinde yer değiştirmesini ifade etmektedir (Perruchoud ve Cross, 2011, akt. Yıldırım vd., 2022). Eğitim ve iş edinme gibi hedeflerle, belirli bir süre kısıtlaması olup olmaksızın yapılan yer değiştirme hareketleri göç olarak kabul edilirken; göçmen, kendi ülkesinden başka bir ülkeye yasal yollarla giren ve o ülkenin yasal düzenlemelerine göre yaşayan kişi olarak tanımlanır (Demir ve Erdal, 2012, akt. Yıldırım vd., 2022). Mülteci, ırk, uyruk, belirli bir toplumsal gruba üyelik veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağı korkusu taşıyan bir kişidir. Kendi ülkesinin dışında bulunur ve zulüm riski nedeniyle ülkesine geri dönmeyi reddeder (Oireachtas Library, Research Service, 2008, akt. Bakioğlu ve Korumaz, 2019).

Göç kavramı dünya tarihi boyunca toplumları çeşitli açılardan etkileyen, farklı boyutları içeren karmaşık bir yapıdır (Özdemir, 2008, akt. Yıldırım vd., 2022). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne (1948) göre, her birey cinsiyet, ırk, renk, dil, siyasal, dini ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, bu bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir. Eğitim ve öğretime erişim, evrensel insani bir haktır. Ancak, eğitime erişim nitelikli eğitim ve öğretim uygulamaları dahil edilmediğinde yeterli olmamaktadır. Bu sebeple, değişik etnik kökenlerden gelen ve çeşitli ihtiyaçlara sahip olan öğrencilerin gereksinimlerini karşılamak ve onların güven içinde hissedebilecekleri bir ortam yaratmak önemlidir. Bu doğrultuda, ülkelerin göçmen eğitimi için etkili politikalar ve yönetim süreçleri geliştirmeleri kritik bir rol oynamaktadır (akt. European Commission, 2013). Göç hareketlerinin yönetiminde ise, her ülkenin kendi hedef ve amaçları doğrultusunda göçmenleri kültürlerine uyum sağlamaları için çalışmalar yapmaları gerekir. Göçmenlerin eğitim seviyeleri ile göç ettikleri ülkenin eğitim programları ve kalite düzeyleri arasındaki farklar hem göçmen ve mültecileri hem de kabul eden ülkeleri etkileyebilmektedir (Bingöl, 2019).

1. EĞİTİM POLİTİKASI VE İLGİLİ KAVRAMLAR

Eğitim, özellikle 1960'ların başından itibaren tüm dünyada ulusların sosyal, ekonomik, politik ve teknolojik gelişiminin temel belirleyicisi olarak kabul edilmiştir. Her ülkenin eğitim sistemi, ekonomik yapısı ve yönetim biçimi doğrultusunda şekillenir. Temel ekonomik sistem ve

yönetim biçimi, eğitimin hedeflerini belirler ve bu da eğitim felsefesini ortaya çıkarır. Eğitim felsefesi, ülkenin gelecekte yaratmak istediği insan modeline dair öngörüleri sunar ve eğitim politikalarını yönlendirir. Eğitim politikaları ise bu felsefeye dayalı olarak şekillenir. Bu sebeple, eğitim politikaları belirlenmeden önce eğitim felsefesi oluşturulmalıdır (Sezgin Nartgün ve Argon, 2021). Eğitim politikasıyla ilgili temel kavramlar, çoğunlukla eğitim bilimi ile onun alt disiplinlerinden ve aynı zamanda siyaset biliminin kavramsal çerçevesinden türetilmekte olup, bu iki alanın birleşiminden oluşan terimlere dayanmaktadır (Ural, 2022).

Politika, farklı alt alanlara sahip bir kavramdır ve eğitim politikası bunlardan biridir. Devletlerin iktidar biçimleri, yönetim türlerine göre farklılık gösterir. Tarihsel süreçte devlet yapısı ve siyasal yönetimle ilgili çeşitli modeller geliştirilmiştir. Bu sistemlere bağlı olarak, devlet ve eğitim arasındaki ilişki ile eğitim sistemi ve okulların yapısı ve işleyişi de değişiklik gösterir (Apay 2015, akt. Sezgin Nartgün ve Argon, 2021).

Eğitim politikası, genel olarak bir eğitim sisteminin, özelde ise belirli bir eğitim kurum ya da örgütünün hedeflerine ulaşmasını sağlamak amacıyla belirlenen kararlar ve bu doğrultuda yapılan uygulamaları yönlendiren ilke ve stratejiler bütünüdür (Balcı, 2024). Kamu otoritelerinin belirlediği eğitimle ilgili amaçlar doğrultusunda şekillenen ve eğitim sisteminin işleyişini düzenleyen yasa ve yönetmeliklerden meydana gelmektedir (Ural, 2022). Eğitim politikası, kamu politikasının bir alt alanı olarak eğitimle ilgili alınan tüm

kararların halkı etkilediği bir süreçtir. Bu nedenle, formal eğitim, her ülkede devletin varlığını ve egemenliğini koruyan bir politik araç olarak işlev görür. Devletin türü veya egemenlik biçimi fark etmeksizin, önemli olan eğitim sistemine verilen misyondur (Sezgin Nartgün ve Argon, 2021).

2. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

Her toplumun kendine ait bir eğitim sistemi bulunmaktadır. Bu sistem, o toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yapısına uygun bir şekilde kurulur ve zamanla gelişir. Eğitim sistemleri, her ülkenin tarihsel geçmişi, eğitimde benimsenen felsefesi ve kültürel ile politik etkenlere göre farklılık gösterir. Türkiye'deki Millî Eğitim Bakanlığı'nın kuruluşu ve Türk eğitim sisteminin yapısı da bu faktörlerle birlikte ele alınır (Türk, 2015).

2.1. Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Yapılanma

Türkiye, 814.578 km² bir alana sahiptir. Bu alandan Avrupa'da yer alan kısmı, Trakya'nın yüzölçümünün %3'üne denk gelirken, geri kalan %97'lik bölüm ise Anadolu'yu oluşturur. Türkiye'nin kara sınırlarının uzunluğu 2875 km², deniz sınırlarının uzunluğu ise 8333 km'dir Türkiye'nin resmi dili ve eğitim dili Türkçedir. Ülkenin para birimi ise Türk lirasıdır. Birleşmiş Milletler' in kurucu üyelerinden biri olan Türkiye, NATO üyesidir. Ayrıca, Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin kurucu üyesi olup, Avrupa Birliği'ne katılma sürecindedir (Erdem, 2023). Türkiye, merkezi yönetim esasına dayalı bir yönetim sistemine sahiptir. Ülkenin yönetim hizmetleri, merkezi yönetim ile birlikte il özel idareleri, belediyeler ve köyler gibi yerel yönetim kuruluşları

tarafından, kamu tüzel kişiliklerine sahip olan yerinden yönetim örgütleri aracılığıyla yürütülmektedir (Resmi Gazete, 1982).

Türkiye'nin nüfusu 2024 tarihi itibarıyla bir önceki yıla göre 29 567 kişi artarak 85 664 944 kişi olmuştur. Erkek nüfus 42 853 110 kişi olurken, kadın nüfus 42 811 834 kişi olmuştur. Nüfusun %50,02'sini erkekler, %49,98'ini ise kadınlar oluşturmaktır. Yıllık nüfus artış hızı 2023 yılında binde 1,1 iken, 2024 yılında binde 3,4 olmuştur. 15-64 yaş grubundaki nüfusun oranı, 2007 yılında %66,5 iken 2024 yılında %68,4 olmuştur. 0-14 yaş grubundaki nüfusun oranı %26,4'ten %20,9'a gerilerken, 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı ise %7,1'den %10,6'ya yükselmiştir (TÜİK, 2025).

2024 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun %67,2'sinin yoğun kent, %15,5'inin orta yoğun kent ve %17,2'sinin ise kır olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde yaşadığı görülmüştür. Nüfus yoğunluğu olarak tanımlanan "bir kilometrekareye düşen kişi sayısı", Türkiye genelinde 111 kişi olduğu görülmüştür. İstanbul, kilometrekareye düşen 2 934 kişi ile nüfus yoğunluğu en yüksek olan il olmuştur. En fazla nüfusa sahip olan ilk üç il sırasıyla 15 701 602 ile İstanbul, 5 864 49 kişi ile Ankara, 4 493 242 kişi ile İzmir’dir (TÜİK, 2024). Nüfustaki okuma yazma bilen oranının ise giderek artış gösterdiği gözlenmektedir. 2008 yılında 6 yaş ve üzeri nüfusta okuma yazma bilenlerin oranı %91,8 iken, 2023 yılında bu oran %97,6 olmuştur. 2008-2023 yılları arasında kadınlarda okuma yazma bilen oranı %86,9'dan %96,0'a, erkeklerde ise bu oran %96,7'den %99,2'ye yükselmiştir (TÜİK, 2024).

2.2. Türk Eğitim Sisteminin Amaç Ve Politikaları

Türk eğitim sistemi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, ilgili yasalar, hükümet programları ve kalkınma planları doğrultusunda düzenlenir. Eğitim, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile şekillendirilmiştir. Bu kanun, Türk milli eğitiminin amaçları, ilkeleri, eğitim sisteminin yapısı, öğretmenlik mesleği, okul tesisleri, eğitim araçları ve devletin eğitimle ilgili görev ve sorumluluklarını kapsayan temel hükümleri belirler (Erdem, 2023).

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, eğitim ve öğretim hizmetlerinin devlet adına yürütülmesinden sorumlu olan kuruluş Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Türkiye'deki ilkokul, ortaokul, lise veya dengi okullar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın izni olmadan açılamaz. Bakanlık, özel okulların derecelerini belirleme yetkisine sahiptir. Ayrıca, Türk vatandaşlarının yurt dışında eğitim almasıyla ilgili devlet hizmetlerini düzenlemek de Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğundadır. 1739 Millî Eğitim Temel Kanununda Milli Eğitimin genel amaçları şu şekildedir (Resmi Gazete, 1973, madde 2):

1. Türk Millî Eğitiminin amacı, bireyleri Atatürk inkılaplarına, milliyetçiliğine ve Anayasada belirtilen temel ilkelere bağlı; Türk milletinin değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; vatanına, milletine bağlı, insan haklarına saygılı ve demokratik bir hukuk devletine karşı sorumluluklarını bilen yurttaşlar olarak yetiştirmek,
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu açısından dengeli ve sağlıklı bir gelişim gösteren, hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip, geniş

bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk taşıyan ve yaratıcı bireyler yetiştirmek,

3. Bireylerin ilgi, yetenek ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve iş birliği alışkanlıkları kazandırmak, onları hayata hazırlamak ve mutlu olacakları bir meslek edinmelerini sağlamaktır.

Böylece, Türk vatandaşlarının refah ve mutluluğunu artırmak, millî birlik içinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı destekleyerek Türk Milletini çağdaş uygarlığa katkı sağlayan seçkin bir ortak yapmayı amaçlamak hedeflenmektedir. Türk eğitim sisteminin özel amaçları, genel amaçları gerçekleştirecek şekilde yapılandırılır ve eğitim kurumlarının hedefleri, bu amaçlara ve Millî Eğitim Sisteminin 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunun da yer alan; genellik ve eşitlik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkân eşitliği, süreklilik, Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, eğitim kampüsleri ve okul ile ailenin iş birliği ve her yerde eğitim ilkelerine uygun olarak belirlenir.

2.3. Türk Eğitim Sisteminin Yapılanması

Her toplumun kendine has bir eğitim sistemi bulunmaktadır. Bu sistem, o toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik özelliklerine göre şekillenir ve gelişir (Duman, 1991, akt. Türk, 2015). Eğitim sistemleri, bir ülkenin eğitim anlayışı, kültürel ve politik unsurlarına bağlı olarak farklılık gösterebilir.

2.3.1. Yönetsel yapılanma

1983 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim hizmetlerini gençlik ve spor hizmetleriyle birleştirerek Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı adıyla yapılandırılmıştır. Ancak, 2 Mart 1989'da çıkarılan 356 sayılı kanun hükmünde kararname ile Gençlik ve Spor hizmetleri ayrılmış, Bakanlığın örgüt ve görevleri ise 3797 sayılı yasayla yeniden düzenlenmiştir. 2011 yılında, 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Milli Eğitim Bakanlığının teşkilat yapısında önemli bir değişiklik yapılmış ve bu düzenlemeye göre Bakanlığın 12 ana görevi şöyledir (Resmi Gazete, 2011, madde 2):

1. Okul öncesi, ilkokul ve ortaöğretim çağındaki öğrencilerin beden, zihin, ahlak, manevi, sosyal ve kültürel gelişimlerini destekleyen, insan haklarına dayalı ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip bir toplum yapısına uygun eğitim programları hazırlamak, uygulamak ve güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim süreçlerini bu çerçevede yönetmek ve denetlemek.
2. Eğitim öğretimin tüm kademeleri için ulusal politika ve stratejiler belirlemek, uygulamak, izlemek ve denetlemek; ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre bu stratejileri güncelleyip geliştirmek.
3. Eğitim sistemini, dinamik ekonomik ve toplumsal gelişimle uyumlu, yenilikçi teknik ve modeller doğrultusunda tasarlamak ve geliştirmek.

4. Eğitime erişimi kolaylaştırarak, tüm vatandaşların eşit eğitim fırsatlarından yararlanmasını sağlayan politikalar geliştirmek, uygulamak, izlemek ve koordine etmek.
5. Kadın öğrenciler ve özel ilgi gerektiren diğer grupların eğitime katılımını artıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve koordine etmek.
6. Özel yetenekli bireylerin niteliklerini koruyup geliştirecek eğitim programları tasarlamak, uygulamak ve koordine etmek.
7. Yükseköğretim dışındaki eğitim kurumları açmak, açılmasına izin vermek ve denetlemek.
8. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının eğitim ihtiyaçlarını, ilgili kurumlarla iş birliği içinde çözmek.
9. Yükseköğretim dışındaki örgün ve yaygın eğitim kurumlarının denklik derecelerini belirlemek ve programları hazırlamak.
10. Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı ortaöğretim kurumlarının program ve denklik derecelerini belirlemek ve yönetmelik hazırlığında iş birliği yapmak.
11. Yükseköğretimin Milli Eğitim politikasıyla uyumlu yürütülmesini sağlamak amacıyla, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na dayalı görev ve sorumlulukları yerine getirmek.
12. Mevzuatla bakanlığa verilen diğer görev ve hizmetleri yerine getirmek.

28 Aralık 2024 tarihli ve 32766 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü kaldırılmış, yerine Milli Eğitim Akademisi Başkanlığı getirilmiştir. Bu değişiklikle birlikte, MEB Merkez Teşkilat

Şeması güncellenmiş ve görev dağılımı yeniden belirlenmiştir. Önceden Bakan Yardımcısına bağlı olan Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Akademisi Başkanlığı'na dönüşerek doğrudan Milli Eğitim Bakanına bağlanmıştır (Resmî Gazete, 2024). 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye (Resmî Gazete, 2011) göre hizmet birimleri Şekil 1'de görüldüğü gibi düzenlenmiştir.

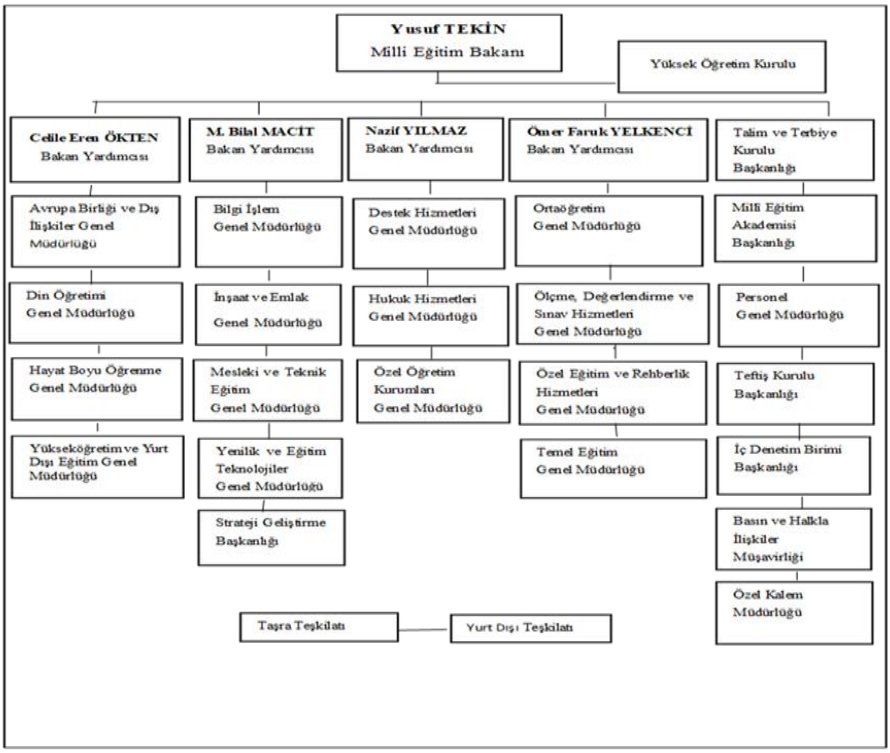

Şekil 1: Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü

Kaynak: MEB, 2025a.

Şekil 1'de de görüldüğü gibi milli eğitim merkez teşkilat yapısı bir bakan, dört bakan yardımcısı, 17 genel müdürlük, iki kurul başkanlığı,

üç birim başkanlığı, bir müşavirlik ve bir kurul şeklinde oluşmuştur. Yüksek Öğretim Kurulu, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Milli Eğitim Akademisi Başkanlığı, Personel Genel Müdürlüğü, Teftiş Kurulu Başkanlığı, İç Denetim Birimi Başkanlığı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Özel Kalem Müdürlüğü bakana doğrudan bağlı birimlerdir. Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Müdürlüğü, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü bakan yardımcısından birine; Bilgi İşlem Müdürlüğü, İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Yenilik ve Eğitim Teknolojiler Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Başkanlığı diğer bakan yardımcısına; Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü diğer bir bakan yardımcısına; Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özel Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü de başka bir bakan yardımcısına bağlı birimlerdir. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Milli Eğitim Akademisi Başkanlığı, Personel Genel Müdürlüğü, Teftiş Kurulu Başkanlığı, İç Denetim Birimi Başkanlığı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Özel Kalem Müdürlüğü direkt bakanla ilgili birimlerdir (MEB, 2025a).

652 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre, Milli Eğitim Bakanlığı merkezi, taşra ve yurt dışı teşkilatlarından oluşmaktadır. Bakanlık, Türkiye'de 81 il ve 924 ilçede örgütlenmiş, yurt dışında ise eğitim müşavirliği ve ataşelikleri aracılığıyla temsil edilmektedir. Her ilde,

merkez ilçe dışında her ilçede bir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bulunmaktadır. Tüm ilçelerin müdürleri, görev ve hizmet bakımından İl Milli Eğitim Müdürlüğüne karşı sorumludur. Yurt dışı eğitim teşkilatı, Türk milli kültürünü yurt dışında koruma, tanıtma ve yayma amacıyla eğitim hizmetleri düzenler. Ayrıca, yurt dışındaki mesleki ve teknik eğitim gelişmelerini takip edip Türkiye'ye aktarır ve Türkiye'nin eğitim ile bilim faaliyetlerini yurt dışında tanıtan eğitim müşavirlikleri ve ateşlikleri faaliyet gösterir (Resmi Gazete, 2011; Erdem, 2023).

2.3.2. Okul sistemi yapılanması

Türk Milli Eğitim Sisteminde eğitim, örgün ve yaygın olmak üzere iki ana başlık altında verilmektedir. Örgün eğitim; okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Zorunlu eğitim ise, 6 ile 18 yaş arasındaki çocuklar için olup 12 yıl (ilkokul, ortaokul ve lise) sürmektedir. Yaygın eğitim; örgün eğitim sistemine hiç katılmamış, herhangi bir aşamasında bulunan ya da ayrılmış bireyler için, temel okuma-yazma öğretimiyle birlikte eksik öğrenimlerini tamamlamalarına olanak sağlar. Bireylerin bilimsel, teknolojik, ekonomik ve kültürel gelişmeleri takip edebilmesi, milli kültürü tanıması ve benimsemesi, toplumsal yaşam becerileri kazanması amaçlanır. Ayrıca sağlıklı yaşam alışkanlıkları, boş zamanları verimli değerlendirme, meslek edinme ve mevcut mesleğinde gelişim sağlama gibi konularda da eğitim fırsatları sunar (Resmi Gazete, 1973; 2011). Türk Millî Eğitim Sisteminin örgün eğitim ve yaygın eğitim türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi Şekil 2’de gösterilmiştir.

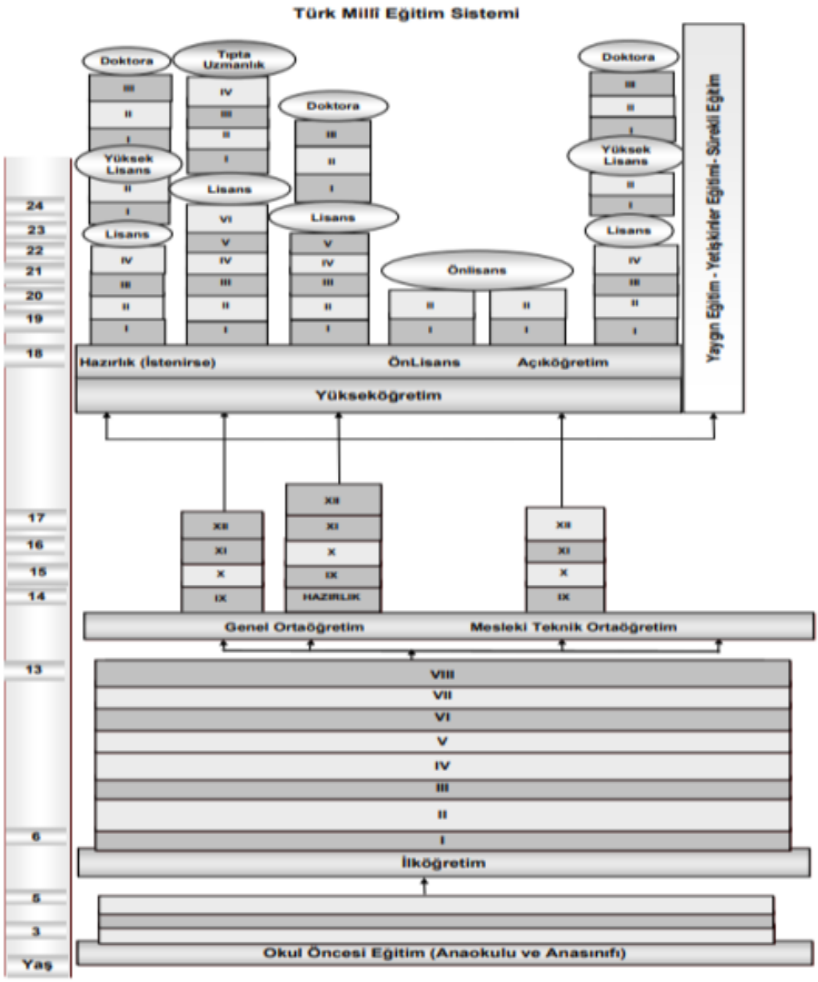

Şekil 2: Türk Eğitim Sistemi Okul Yapılanması

Kaynak: MEB, 2024.

Şekil 2'de görüldüğü gibi, *okul öncesi eğitim;* 36-68 ay arasındaki çocukları kapsar ve isteğe bağlıdır. Çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal yönlerden sağlıklı gelişimini desteklemek, olumlu alışkanlıklar kazandırmak, onları ilköğretime hazırlamak; sosyoekonomik açıdan dezavantajlı ailelerden gelen çocuklara eşit bir

gelişim ortamı sunmak ve Türkçeyi doğru, etkili ve güzel bir şekilde kullanmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu eğitim, çocukların gelişimini destekleyip ilköğretime hazırlar. Okul öncesi kurumlar, bağımsız anaokulları, ilköğretime bağlı anasınıfları veya diğer öğretim kurumlarına bağlı sınıflar olarak açılabilir. Anaokuluna 57-68 aylık çocuklar kaydedilirken, şartlar uygunsa 36-56 aylık çocuklar da kabul edilebilir. Özel eğitim ihtiyacı olan 36 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim zorunludur (Resmi Gazete, 1973).

İlkokul; 6-10 yaş grubundaki çocuklara yönelik olan, kız ve erkek tüm bireyler için sekiz yıl süren, çocuklara temel bilgi, beceri, ahlaki değerler kazandırmayı amaçlayan, zorunlu ve kesintisiz bir eğitim sürecidir. Bu eğitim devlet okullarında ücretsiz olarak sunulur. Eğitimin temel amacı ise; çocuklara iyi bir yurttaş olabilmeleri için gerekli temel bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandırmak, aynı zamanda yetenek ve ilgilerine göre onları hayata ve bir sonraki eğitim kademesine hazırlamaktır (Resmi Gazete, 1973; 2012).

Ortaokul; 10-14 yaş grubundaki çocuklara dört yıl süreli, zorunlu eğitim sürecidir. Farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ve imam hatip ortaokullarında, öğrencilerin ilgi alanları, gelişim düzeyleri ve tercihleri dikkate alınarak lise eğitimine temel oluşturacak seçmeli dersler belirlenir. Eğitimin temel amacı; öğrencilere genel bir kültür kazandırarak onları kişisel ve toplumsal sorunları tanımaya, çözüm aramaya ve ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkı

sağlama bilinciyle donatmaya yardımcı olmaktır (Resmi Gazete, 1973; 2012).

Lise; 14-18 yaş grubundaki çocuklara ortaokul veya imam-hatip ortaokulu üzerine öğrenim süresi zorunlu dört yıl olan yatılı ve/veya gündüzlü olarak eğitim ve öğretim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Bu kurumlar; öğrencilerin fiziksel, zihinsel, ahlaki, manevi, sosyal ve kültürel yönlerden çok boyutlu gelişimlerini sağlamayı; insan haklarına saygılı, demokratik değerlere bağlı bireyler olarak yetişmelerini amaçlar. Aynı zamanda çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmış bireyler yetiştirerek onları yükseköğretime, mesleki hayata ve iş dünyasına hazırlamayı hedefler. Bu süreçte, ortak genel kültür temelli bir eğitim sunulmakta; bireylerin öz güven, öz denetim ve sorumluluk duyguları desteklenmektedir (Resmi Gazete, 2013).

Yükseköğretim; ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyıl süren eğitim süreçlerini kapsar ve ön lisans, lisans ile lisansüstü düzeylerde eğitim sunar. Yükseköğretimin amacı, öğrencilere ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bilimsel ve kültürel alanlarda eğitim vererek, ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmektir. Yükseköğretim kurumları üniversiteler, fakülteler, meslek yüksekokulları gibi çeşitli yapıları içerir. Lise mezunları, yükseköğretime giriş için aday olabilirler ve giriş şartları Yükseköğretim Kurulu ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir. Eğitim, ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde yapılır; ön lisans en az iki yıl, lisans en az dört yıl sürerken, lisansüstü

eğitim yüksek lisans ve doktora olarak iki kademeye ayrılır (Resmi Gazete, 1981).

3. ALMANYA EĞİTİM SİSTEMİ

Almanya, federal bir Cumhuriyet olup eğitim sistemi eyaletlere göre değişiklik gösterir ve eğitim kurumları devlet ile yerel yönetimler tarafından düzenlenip finanse edilir. Eyaletlerin Kültür Bakanları Daimî Konferansı, okul sistemlerini ortak temellere dayandırarak, okullardan alınan diplomaların karşılıklı tanınmasını sağlamaktadır. Ayrıca, bu iş birliği okul sistemlerinin benzer şekilde gelişmesine yardımcı olur ve okul değiştirmeyi kolaylaştırır (MEB, 2025b).

3.1. Almanya'da Sosyal ve Siyasal Yapılanma

Almanya, İkinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesinden sonra 1949 yılında Doğu Almanya ve Batı Almanya olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayrılık 41 yıl sürmüştür. Federal Almanya Cumhuriyeti (Batı Almanya) ile Alman Demokratik Cumhuriyeti (Doğu Almanya) 3 Ekim 1990'da birleşmiştir. Federal Almanya Cumhuriyeti ise, Avrupa'nın merkezinde yer alır ve dokuz komşu ülke ile çevrilidir. Yaklaşık 357.000 km2'lik bir alanı kaplayan ülke, kuzeyde Kuzey ve Baltık Denizi'nden güneyde Alplere kadar uzanmaktadır. Almanya 83,5 milyon nüfusuyla Avrupa Birliği'nin en kalabalık ülkesidir. Bu nüfusun 21,2 milyondan biraz azı göçmen kökenlidir, 12,3 milyondan biraz azı Alman vatandaşlığına sahip değildir ve 8,9 milyondan fazlası Alman vatandaşlığına sahiptir. Ulusal ve resmi dil Almancadır. Almanya'da nüfus coğrafi olarak dengesiz bir şekilde dağılmıştır. En yoğun nüfus, Berlin, Bremen ve Hamburg gibi şehir eyaletlerinde bulunur. 2023'te 18,2 milyon

nüfusuyla Nordrhein-Westfalen, özellikle Ren ve Ruhr nehirleri çevresindeki sanayi bölgesinde, kilometrekare başına 533 kişi ile yüksek nüfus yoğunluğuna sahiptir. Diğer yoğun nüfuslu bölgeler arasında Ren-Main, Ren-Neckar, Stuttgart, Köln, Dresden, Leipzig, Münih ve Nürnberg/Fürth yer almaktadır (EURYDICE, 2025).

Federal Almanya Cumhuriyeti, 1949'dan bu yana demokratik ve sosyal bir federasyon olarak faaliyet göstermektedir. 1946'da kurulan eyaletler, Alman İmparatorluğu ve Weimar Cumhuriyeti'nin federalizm anlayışına dayanır. 1949 tarihli Grundgesetz (Temel Yasa) eğitim, bilim ve kültür alanlarında federal yapıyı sürdürmeyi öngörür. Bu nedenle, söz konusu alanlarda yasama ve idarenin sorumluluğu eyaletlere aittir. Federalizm, Almanya'nın tarihsel bölgesel yapısının bir yansıması olup, güç paylaşımını ve toplum temelli siyaseti garanti eder. Almanya'daki eğitim sistemi, ideolojik ve sosyal çeşitliliği yansıtan bir yapıya sahiptir (EURYDICE, 2025).

Almanya’da 16 eyaletin her birinin kendi Başbakanı ve Parlamentosu vardır. Eğitim ve kültürle ilgili kararlar, eyaletlere aitken, federal hükümet ve parlamento temel yasaları oluşturur. Federal parlamento, doğrudan seçilen Federal Meclis (Bundestag) ve eyalet hükümetlerinin temsilcilerinden oluşan Eyaletler Meclisi'nden (Bundesrat) meydana gelir (Dışişleri Bakanlığı, 2025).

Eğitim kurumları genellikle kamu otoriteleri tarafından yönetilmektedir ve büyük ölçüde kamu bütçesinden finansman alır. Bazı gruplar, yaşam ve eğitim masraflarını karşılamak veya yeteneklerini geliştirmek amacıyla devletten mali yardım alır. Eğitim finansmanına dair

düzenlemeler, federasyon, eyaletler ve yerel yönetimler arasında paylaştırılan harcamalarla, eğitim politikası ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan kararlarla şekillenir (EURYDICE, 2025).

3.2. Almanya Eğitim Sisteminin Amaç Ve Politikaları

Almanya'da eyaletlerin özerkliği nedeniyle eğitim, bilim ve kültür konularında her eyaletin kendi okul sistemi bulunmaktadır. Alman eğitim sisteminin belirgin özelliği, öğrencilere erken yaşta yönlendirme yaparak başarıyla uygulamalarıdır. Eğitimde eşit fırsatlar sunulması, ders araçlarının ücretsiz olması, uluslararası hoşgörünün teşvik edilmesi ve sınıf farkı gözetmeksizin tüm bireylerin kaliteli eğitim alması sağlanmaya çalışılır (MEB, 2025b).

Okulöncesi eğitimin temel amaçları, çocuklara sorumluluk almayı ve topluma uyum sağlamayı öğretmek, aile eğitimi ile gelişim eksikliklerini gidermek, oyun ve etkinliklerle bedensel ve zihinsel gelişimlerini desteklemektir. Ayrıca, çocukların anaokuluna uyum sağlamalarını ve düzenli yaşam alışkanlıkları kazanmalarını sağlamayı, gelişimlerine uygun okul seçimlerini kolaylaştırmayı hedefler. İlköğretimin amaçları, okulları okulöncesi eğitimde olduğu gibi oyun temelli bir yaklaşımla şekillendirmek, öğrencileri üst öğretim için hazırlamak ve çevrelerini anlatabilme becerisi kazandırmaktır. Ayrıca, öğrencilerin fiziksel yeteneklerini ve sosyal davranışlarını geliştirmeyi, kişisel özelliklerini, ilgilerini ve hayal güçlerini artırmayı, toplumla uyumlu bir şekilde toplumlaşmalarını sağlamayı hedefler (MEB, 2025b).

Ortaöğretim I. kademe, öğrencilerin genel eğitimini sağlamak ve bireysel gelişimlerine uygun destek sunmak hedefindedir. Temel Eğitim Okulları (Hauptschule), öğrencilere genel kültür kazandırarak onları mesleki eğitime veya Ortaöğretim II. kademeye geçişe hazırlar. Ortaokullar (Realschule), öğrencileri orta düzey iş yaşamına veya Ortaöğretim II. kademe okullarına hazırlamayı amaçlar. Liseler (Gymnasium), öğrencilere sorumluluk alabilen ve topluma uyum sağlayabilen derin bir genel kültür eğitimi sunar. Yükseköğretim ise, üniversiteler ve benzer kurumlar aracılığıyla yüksek nitelikli bilim insanları yetiştirmeyi hedefler (MEB, 2025).

3.3. Almanya Eğitim Sisteminin Yapılanması

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde eğitim sisteminin sorumluluğu devletin federal yapısı tarafından belirlenir. Temel Yasa (Grundgesetz - R1) uyarınca hükümet yetkilerinin kullanılması ve hükümet sorumluluğunun yerine getirilmesi, Anayasa'da başka bir düzenleme öngörülmediği veya buna izin verilmediği sürece her bir eyaletin sorumluluğundadır. Eğitim kurumları devlet ve yerel yönetimler tarafından planlanıp finanse edilmektedir (KMK, 2021).

3.3.1. Yönetsel yapılanma

Almanya eğitim sistemi, federal hükümet tarafından değil, eyaletler tarafından oluşturulmaktadır. Federal hükümetin eğitimle ilgili sorumlulukları anayasada (Grundgesetz) belirlenmiştir. Eğitimle ilgili mevzuat ve yönetim, eyaletlerin (Bundesländer) sorumluluğundadır. Her federal eyaletin (16 eyalet) kendi Eğitim Bakanlığı ya da kendi yetki alanları dahilinde eğitim politikası ve mevzuatından sorumlu eşdeğer bir makamı ve bölge temsilcileri ile yerel okul denetim

makamları vardır (MEB, 2025b). Ayrıca eyaletlerin özerk bir devlet olma özellikleri dolayısıyla anayasal olarak eğitim, bilim ve kültür alanlarında yetkileri bulunmaktadır. Sanayi ülkesi olması dolayısıyla meslek eğitimine büyük önem verilmektedir (Eker, 2020).

3.3.2. Okul sistemi yapılanması

Almanya'da okul sisteminin yapısı dört öğretim düzeyini kapsamaktadır. Bunlar okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim (I. ve II. kademe) ve yükseköğretimdir. Zorunlu eğitim kapsamındaki öğretim düzeyleri ise ilköğretim ve ortaöğretim olup, toplam dokuz yıl sürmektedir (MEB, 2025b; EURYDICE, 2024). Genel öğretim yapan okullar, okulöncesi eğitim kurumları, temel eğitim okulları, ortaöğretim birinci kademe ve ortaöğretim ikinci kademe okullarıdır. Federal Almanya eğitiminin okul sistem yapısı Şekil 3'te verilmiştir.

<table>
<tr><td></td><td colspan="2">Yüksek Okullar</td><td colspan="3">Üniversite</td></tr>
<tr><td>18</td><td rowspan="3">Meslek Okulu
(Dual Sistem)</td><td colspan="2" rowspan="3">Meslek Okulu Tam Zamanlı</td><td rowspan="3">Teknik Okul</td><td rowspan="3">Lise Üst Kademe</td></tr>
<tr><td>17</td></tr>
<tr><td>16</td></tr>
<tr><td>15</td><td></td><td></td><td rowspan="6">Mesleki Orta Okul</td><td></td><td rowspan="6">Lise Alt Kademe</td></tr>
<tr><td>14</td><td rowspan="5">Özel Eğitim</td><td rowspan="5">Temel Eğitim Okulu</td><td rowspan="5">Çok Amaçlı Okul</td></tr>
<tr><td>13</td></tr>
<tr><td>12</td></tr>
<tr><td>11</td></tr>
<tr><td>10</td><td colspan="4">Uyum Aşaması (Deneme/Yönlendirme Basamağı)</td></tr>
<tr><td>9</td><td rowspan="4">Özel Eğitim</td><td colspan="4" rowspan="4">İlkokul</td></tr>
<tr><td>8</td></tr>
<tr><td>7</td></tr>
<tr><td>6</td></tr>
<tr><td>5</td><td rowspan="3">Özel Eğitim</td><td colspan="4" rowspan="3">Ana okulu (İsteğe Bağlı)</td></tr>
<tr><td>4</td></tr>
<tr><td>3</td></tr>
</table>

Şekil 3: Alman Eğitim Sistemi Okul Sistemi Yapılanması

Kaynak: KMK, 2021.

Şekil 3’te de görüldüğü gibi, Almanya’daki *erken çocukluk eğitimi*; genellikle çocukların altı yaşına kadar eğitim aldığı kurumlar tarafından sunulmaktadır. Okula başlama yaşına gelmiş ancak gelişim açısından henüz hazır olmayan çocuklar için bazı eyaletlerde anaokulları (Schulkindergärten) ve okulöncesi sınıfları (Vorklassen) gibi alternatif kurumlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, bulundukları eyaletin uygulamasına göre erken çocukluk eğitimi ya da ilköğretim düzeyine dâhil edilebilmektedir (EURYDICE, 2024).

Zorunlu eğitim; Almanya'da genellikle tüm çocuklar için zorunlu eğitim, altı yaşını doldurdukları yıl başlar ve dokuz yıl süren tam zamanlı eğitimi içerir. Bu süreci tamamlayan ancak tam zamanlı bir genel eğitim kurumuna ya da lise seviyesindeki mesleki bir okula gitmeyen gençler, yine de zorunlu olarak yarı zamanlı eğitime katılmakla yükümlüdür (Zorunlu Meslek Eğitimi- Berufsschulpflicht). Bu yarı zamanlı mesleki eğitim süreci genellikle üç yıl devam eder (EURYDICE, 2024).

İlköğretim; genel olarak, Almanya’da çocukların altı yaşına bastıkları yıl ilkokula başlamaları zorunludur. Öğrenciler, çoğu eyalette 1. sınıftan 4. sınıfa kadar süren ilkokula (Grundschule) devam ederler. Ancak Berlin ve Brandenburg eyaletlerinde bu süre 1. sınıftan 6. sınıfa kadar uzamaktadır (EURYDICE, 2024).

Ortaöğretim; ilkokuldan sonra Almanya'daki ortaöğretim sistemi, çeşitli okul türlerinin sunduğu diploma ve yeterliliklerle farklı eğitim yollarına ayrılmaktadır. Zorunlu eğitimin ardından öğrenciler lise

düzeyindeki eğitimlerine devam eder. Bu süreçte tam zamanlı genel eğitim, meslek okulları ve dual sistem (duales System) kapsamında sunulan mesleki eğitim seçenekleri mevcuttur (EURYDICE, 2024).

Belirli bir eğitim yoluna odaklanan okul türleri genellikle Temel Eğitim Okulu (Hauptschule), Ortaokul (Realschule) ve Lise (Gymnasium) gibi geleneksel okullardır. Bunun yanı sıra, iki ya da üç eğitim türünü bünyesinde barındıran karma yapılı okullar (Çeşitli eğitim programlarına sahip okul türleri- Schularten mit mehreren Bildungsgängen), pek çok eyalette Hauptschule ve Realschule'nin yerini almıştır. Özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan öğrenciler için ise genel ve mesleki eğitim sistemi içinde çeşitli özel eğitim kurumları oluşturulmuştur (EURYDICE, 2024).

Özel eğitim ihtiyaçları olan öğrenciler (Sonderpädagogischer Förderbedarf) için, genel ve mesleki eğitimin örgütsel çerçevesi içinde ek olarak çeşitli özel okullar (sonderpädagogische Bildungseinrichtungen) kurulmuştur. Öğrenciler genellikle 15 yaşına ulaştıklarında zorunlu eğitimi tamamlayarak lise seviyesindeki eğitime başlarlar. Bu dönemde tercih edilen okul türü, ortaöğretim sonunda kazanılacak diploma ve sağlanan olanaklara göre şekillenir. Eğitim seçenekleri arasında tam zamanlı genel liseler, meslek okulları ve ikili sistem (duales System) kapsamında sunulan mesleki eğitim programları bulunmaktadır (EURYDICE, 2024).

Üçüncül eğitim düzeyi, üniversiteler, uygulamalı bilimler yüksekokulları veya uygulamalı bilimler üniversiteleri (Fachhochschulen/Hochschulen für angewandte Wissenschaften) ile sanat ve müzik akademileri gibi yükseköğretim kurumlarını kapsar. Bu

kurumlar, lise eğitimini tamamlayarak yükseköğretime geçiş hakkı kazanan öğrencilere mesleki hayata hazırlayan programlar sunar. Ayrıca yalnızca belirli gruplara açık olan, örneğin Federal Silahlı Kuvvetler'e ait yükseköğretim kurumları ya da İdari kolejler (Verwaltungsfachhochschulen) gibi bazı özel kurumlar da mevcuttur. Yükseköğretim yeterliliğine sahip bireyler, bazı eyaletlerde üniversiteye alternatif olarak sunulan Kooperatif Eğitim Üniversiteleri (Berufsakademie) de tercih edebilirler. Bu kurumlarda, devlet onaylı Eğitim akademileri (Studienakademien) ve işletmelerde hem teorik hem pratik temelli bir mesleki eğitim verilmektedir (EURYDICE, 2024).

Teknik üniversite (Fachschule) ve Özel akademiler (Fachakademie), genellikle tanınmış bir meslek dalında ve ilgili istihdamda mesleki eğitim ve öğretimin tamamlanmasını gerektiren sürekli mesleki eğitim kurumlarıdır. Bu okullarda elde edilen yeterlilik, Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması ISCED'e göre yükseköğretim sektörünün ikinci seviyesiyle karşılaştırılabilir. Yükseköğretim aynı zamanda, Mesleki Eğitim Kanunu ve Zanaatkârlık ve Esnaf Yönetmeliği çerçevesinde mesleki becerileri geliştiren ileri mesleki eğitimi de kapsar ve bu, bireylerin mesleki yeterliliklerini artırarak kariyerlerini ilerletmelerini sağlar. 2020’de yapılan değişiklikle, (Sertifikalı Uzman -Geprüfter Berufsspezialist/Geprüfte Berufsspezialistin), Bachelor Professional ve Master Professional gibi unvanlarla desteklenen çok seviyeli bir eğitim sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem, ISCED'e göre ileri eğitim seviyelerinin yanı sıra yükseköğretim sektörünün farklı seviyelerine denk gelmektedir (EURYDICE, 2024).

Almanya'da eğitim sistemi merkeziyetçi bir yapıya sahip değildir; eğitim politikaları, her biri kendi yetki alanına sahip olan 16 federal eyaletin sorumluluğundadır. Bu bağlamda, öğretim programları, ders içerikleri, diploma türleri ile okul türleri arasındaki geçiş koşulları eyaletler arasında önemli farklılıklar gösterebilir. Dolayısıyla Almanya'da eğitim sistemi, yerinden yönetim ilkesi doğrultusunda şekillenmiş olup, her eyalet kendi özgün düzenlemelerini hayata geçirme yetkisine sahiptir (Schüttler-Hansper, 2024).

4. ALMANYA VE TÜRKİYE EĞİTİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu başlık altında Almanya ve Türkiye eğitim sistemleri karşılaştırılmıştır. Eğitim sistemlerinin karşılaştırılması Analitik Yöntem (Bereday Modeli) ile yapılmış (Aynal, 2012). Böylece eğitim sistemleri amaç, yapı ve işleyiş açısından yan yana koyularak betimsel olarak karşılaştırılmıştır. Alman ve Türk eğitim sistemlerinin karşılaştırılmasına Tablo 1'de yer verişmiştir.

Tablo 1: Alman ve Türk eğitim sistemlerinin karşılaştırılması

	Almanya Eğitim Sistemi	Türk Eğitim Sistemi
AMAÇ	Eğitim amaçları yasayla belirlenmiş.	Eğitim amaçları yasayla belirlenmiş.
	Her bireye kendi yetenek ve ilgi alanına göre en uygun eğitim imkânı sağlamak.	Her bireyin eğitimi süresince ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmesini ve yetiştirilmesini sağlamak.

Tablo 1 *(Devamı)*

	Almanya Eğitim Sistemi	Türkiye Eğitim Sistemi
YAPI	Eğitim eyaletlerdeki bakanlıkların sorumluluğundadır.	Merkezî bir eğitim sistemine sahip.
	Eğitim sisteminin işleyişi her eyaletin kendi yetki alanına aittir.	Eğitim sisteminin işleyişiyle ilgili tüm yetkiler Millî Eğitim Bakanlığına aittir.
	Okul öncesi eğitim zorunlu değildir.	Okul öncesi eğitim zorunlu değildir.
	Zorunlu eğitime başlama yaşı 5,5-6'dır.	Zorunlu eğitime başlama yaşı 6'dır.
	Zorunlu eğitim 9, bazı eyaletlerde 10 yıldır.	Zorunlu eğitim 12 yıldır.
	Temel eğitimde tek tip akademik takvim uygulanır.	Temel eğitimde tek tip akademik takvim uygulanır.
İŞLEYİŞ	Öğretim araç ve gereçleri ya parasız ya da ödünç olarak verilmektedir.	İlköğretim ve lise ders kitapları ücretsiz olarak verilmektedir.
	Yazılı ve sözlü sınavların sonuçları işlenerek karnelere yansıtılır, Ortaokul ve Lise sonrası üst seviyeye geçiş sınavları vardır.	Yazılı ve sözlü sınavlar, İlkokulu bitirme sınavı yoktur, Ortaokul ve Lise bitirme sınavları vardır.
	Ortalama öğretim yılı 188 iş günüdür.	Ortalama öğretim yılı 180 iş günüdür.
	Yükseköğretim en az altı yarıyılı kapsar. Tıp eğitimi dışında kalan alanlardaki lisans eğitimi 3 yıl, yüksek lisans eğitimi ise 2 yıldır.	Yükseköğretim en az dört yarıyılı kapsar. Ön lisans 2 yıl, lisans eğitimi 4 yıl, yüksek lisans eğitimi ise 2 yıldır.
	Yükseköğretime geçiş merkezi bir sınavla olur.	Yükseköğretime geçiş merkezi bir sınavla olur.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Almanya ve Türkiye’nin eğitim sistemleri, yasal çerçevede benzer amaçlara sahip olsa da uygulamada önemli farklılıklar gösterir. Her iki ülke de bireylerin ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmesini hedeflemektedir. Ancak bu hedeflerin hayata geçirilme şekli, ülkelerin eğitim yapılarıyla doğrudan bağlantılıdır.

Amaçlar açısından, her iki ülke eğitim sisteminde bireyin kişisel potansiyeline uygun biçimde eğitilmesi temel alınmıştır. Almanya’da bireylere kendi ilgi alanlarında en uygun eğitim ortamı sağlanması ön plandayken, Türkiye’de öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda gelişimleri desteklenerek topluma kazandırılmaları amaçlanmaktadır. Bu amaçlar yasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır.

Yapı bakımından, Almanya ise federal bir yapıya sahip olduğundan, eğitimle ilgili kararlar ve uygulamalar her eyaletin kendi eğitim bakanlığı sorumluluğundadır. Türkiye merkeziyetçi bir eğitim sistemine sahip olup tüm yetki Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Her iki ülkede de okul öncesi eğitim zorunlu değildir. Zorunlu eğitime başlama yaşı Türkiye’de 6 iken, Almanya’da 5,5 ila 6 yaş arasında değişmektedir. Almanya’da zorunlu eğitim eyaletlere göre 9 ya da 10 yıl iken, Türkiye’de zorunlu eğitim süresi 12 yıl olarak belirlenmiştir. Her iki sistemde de eğitim takvimi ülke genelinde tek tip olarak uygulanmaktadır.

İşleyiş yönünden ise Almanya’da öğretim araçları çoğunlukla ücretsiz veya ödünç verilir, Türkiye'de ise ilköğretim ve lise düzeyindeki ders kitapları ücretsiz sağlanır. Almanya’da orta ve lise sonrasında üst kademelere geçiş sınavları mevcuttur ve sınav sonuçları karnelere işlenir. Türkiye’de ise ilkokul sonunda bitirme sınavı bulunmamakla

birlikte, ortaokul ve lise düzeyinde değerlendirme sınavları yapılmaktadır. Öğretim süresi Almanya'da yıllık ortalama 188 iş günü, Türkiye'de ise 188 gündür. Yükseköğretim her iki ülkede de merkezi sınavla öğrenci alımı yapmaktadır. Almanya'da lisans eğitimi genellikle 3 yıl, yüksek lisans ise 2 yıl olmakta, tıp gibi özel alanlar bu sürelerden ayrı iken; Türkiye'de ön lisans programları 2 yıl, lisans 4 yıl ve yüksek lisans 2 yıl sürer.

5. ALMANYA'NIN GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI

OECD ülkeleri arasında mutlak sayılar bakımından en fazla göç alan ikinci ülke konumundaki Almanya için entegrasyon, temel bir politika alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Yaklaşık son yirmi yıldır entegrasyon, Almanya'nın ulusal politika gündeminde öncelikli konulardan biri olmuştur. Almanya'ya yeni gelen bireylerin topluma uyumu için ciddi düzeyde yatırımlar gerçekleştirmektedir. Bu yatırımların karşılığının alındığına dair bazı göstergeler bulunmaktadır. Geniş kapsamlı dil destekleri sayesinde, Almanya'daki göçmenler, dil becerilerini diğer AB ülkelerindeki göçmenlere kıyasla daha hızlı ve etkili bir biçimde geliştirmektedir (OECD, 2024).

Almanya, özellikle 1960'lı yılların başından itibaren önemli ölçüde göç akımlarına sahne olmuştur. 2012 yılı verilerine göre, Almanya nüfusunun yaklaşık %8'i yabancı uyruklu bireylerden oluşurken, toplam nüfusun yaklaşık %20'si göçmen kökenli bireyleri kapsamaktadır. Federal İstatistik Kurumu'nun mikro veri sayımı sonuçlarına göre, 2014 yılı itibarıyla ülkedeki çocuk nüfusunun

yaklaşık üçte birini (%33) göçmen kökenli çocuklar oluşturmaktadır. Bu göçmen nüfusun büyük bir kısmı ise Türk, Polonyalı, İtalyan ve Rumen kökenli bireylerden meydana gelmektedir. 2023 yılı verilerine göre ise, Almanya'ya yaklaşık 1,93 milyon kişi göç etmiştir (İşigüzel ve Baldık, 2019; STATISTA, 2025).

2009 yılının başlarında, Almanya'daki Ulusal Eğitim ve Genç Nitelikli İş Gücü Paktı'nın ortakları — Federal İstihdam Ajansı, Federal Hükümet'in Göç, Mülteciler ve Entegrasyondan Sorumlu Temsilciliği ile Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanları Daimi Konferansı — "Potansiyelin Açığa Çıkarılması, Entegrasyonun Teşviki" başlıklı ortak bir bildirge yayımlamışlardır. Bu bildirgede, göçmen kökenli genç bireylerin eğitim olanaklarını ve mesleki eğitim süreçlerine erişimlerini iyileştirmeye yönelik çeşitli stratejik önlemler ortaya konmuştur. 2015 yılı sonbaharında ise, Almanya'ya gelen mülteci sayısında yaşanan artış doğrultusunda, Eğitim ve Öğretim İttifakı tarafından "Mültecilere Yönelik Perspektifler İçin Birlikte" başlıklı yeni bir bildirge kabul edilmiştir. Bu belge, özellikle zorunlu göç deneyimi yaşayan bireylerin eğitim sistemine entegrasyonunu desteklemeyi hedefleyen politikaları kapsamaktadır (KMK, 2024).

Öğretmen yetiştirme programlarında genel olarak kültürlerarası unsurlar sistematik şekilde yer almamakla birlikte; yabancı dil, coğrafya ve sosyal bilimler alanlarına yönelik öğretmen eğitimi programlarında bu boyut zaman zaman dikkate alınmaktadır. Hizmet içi eğitim süreçleri kapsamında ise öğretmenlerin çok kültürlü öğrenci profillerini tanıma ve anlama kapasitelerini geliştirmeye yönelik

içerikler yer almakta; bu kapsamda kültürlerarası yeterlilikler öne çıkarılmaktadır. Özellikle "Yabancı Dil Olarak Almanca" öğretmen yeterlilik programları, göçmen kökenli çocukların eğitim sistemine başarılı biçimde entegrasyonunu amaçladığı için farklı kültürel yapıların etkileşimi bağlamında kritik bir rol üstlenmektedir. (European Parliament, 2017).

Almanca dil yeterliliği ile resmi akademik nitelikler, hem yüksek vasıf gerektiren mesleklerde istihdam edilme hem de mesleki eğitim programlarına kabul açısından temel bir ön koşul niteliğindedir. Bu bağlamda, mültecilerin eğitime en kapsamlı şekilde erişimlerinin sağlanması, sosyal ve ekonomik uyum süreçleri açısından kritik önem taşımaktadır. 2015 ve 2016 yıllarında Almanya'ya ulaşan sığınmacıların yaklaşık üçte birinin 18 yaş altı bireylerden oluştuğu dikkate alındığında, yüz binlerce çocuğun ve gencin eğitim sistemine entegre edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum, eğitim politikaları ve uygulamaları açısından ciddi bir planlama ve kaynak tahsisi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir (European Comission, 2020).

Erken çocukluk dönemi eğitimi ve bakımından Almanya 2015 yılı itibarıyla mülteci çocuklarla çalışma konusunda sınırlı deneyime sahipti ve bu bağlamda, yeni gelen mülteci çocukların erken eğitim ve bakım hizmetlerine erişiminin sağlanmasına yönelik kurumsal düzenlemeler büyük ölçüde belirsizlik taşımaktaydı. İlk ve orta öğretimde; Almanya'da altı yaşından itibaren çocuklar için dokuz yıllık zorunlu eğitim yasal bir yükümlülük olsa da sığınmacı çocuklara ilişkin

uygulamalar eyalet düzeyinde farklılık arz etmekte ve bu durum, söz konusu çocukların eğitim kurumlarına fiilen erişiminde belirleyici etkiler yaratmaktadır. 2015 yılı öncesinde, Almanya'da yükseköğretime erişim arayışında olan sığınmacılar, genel sistemin dışında kalan istisnai vakalar olarak değerlendirilmekteydi. Bu nedenle, üniversite kaydı, öğrenci finansmanı veya ikamet statüsüne ilişkin konularda bu gruba yönelik kurumsallaşmış herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu koşullar altında, sığınmacılar karşılaştıkları yapısal engelleri çoğunlukla bireysel çabalarla, kimi zaman ise gönüllü destek ağları ya da kişisel ilişkiler aracılığıyla aşmak zorunda kalmışlardır. Entegrasyon kursları, 2005 yılında Almanya'da uygulanmaya başlandığından bu yana, ülkenin göç politikasının temel yapı taşlarından biri hâline gelmiştir. Bu dönemde ilk kez kamu kaynaklarıyla finanse edilen Almanca dil derslerinin sunulması, göçmen entegrasyonunda önemli bir paradigma değişikliğini temsil etmiştir. Federal Göç ve Mülteciler Dairesi (BAMF) tarafından yürütülen bu kurslar, iki temel bileşenden oluşan standart bir müfredata dayanmaktadır: ilki Almanca dil yeterliliğinin kazandırılmasına, ikincisi ise vatandaşlık bilgisi eğitimi aracılığıyla demokratik değerler, hukukun üstünlüğü ve toplumsal çeşitlilik içinde bir arada yaşama kültürünün benimsetilmesine odaklanmaktadır. Güncel olarak, dil eğitimi 600 adet 45 dakikalık dersten, yurttaşlık modülü ise 100 adet 45 dakikalık dersten oluşmaktadır; bu ikinci modül 2016 yılında önceki 60 derslik yapısından genişletilmiştir. Entegrasyon kurslarına erişim koşulları zaman içinde çeşitli reformlara tabi tutulmuştur. Özellikle 2015 yılında yaşanan sığınma başvurularındaki büyük artış ve iltica

sisteminin aşırı yüklenmesi, başvuruların değerlendirilme sürecini uzatmış ve bu da birçok yeni gelen kişinin entegrasyon kurslarına erişememesine yol açmıştır. Bu gelişmelere yanıt olarak, ilgili düzenlemelerde aşamalı değişikliklere gidilmiş ve ilk olarak Suriye, Irak, İran ve Eritre gibi belirli ülkelerden gelen sığınmacılara yönelik entegrasyon kursları başlatılmıştır; 2016 yılı itibarıyla bu uygulama Somali kökenli bireyleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Haziran 2017'de gerçekleştirilen bir politika reformu ise, entegrasyon kurslarına katılan ebeveynlerin karşılaştığı pratik engelleri azaltmayı amaçlamış ve bu doğrultuda kurs süresince çocuk bakım hizmetlerinin sağlanması karara bağlanmıştır (Koch vd., 2023).

Almanya, son yirmi yıl içerisinde göçmenlerin toplumsal uyumunu desteklemeye yönelik kapsamlı yatırımlar gerçekleştirmiş ve bu alandaki politikaların olumlu sonuçları giderek daha görünür hâle gelmiştir. Uluslararası düzeyde yapılan karşılaştırmalar, Almanya'nın entegrasyon politikalarının birçok açıdan başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmenler ile yerli nüfus arasındaki yaşam koşullarına ilişkin farklılıklar, diğer ülkelerle kıyaslandığında genellikle daha sınırlı düzeydedir. Ayrıca, Almanya'daki göçmen nüfusun istihdama katılım oranı, uluslararası standartlara göre oldukça yüksektir. Ülkede en az beş yıldır yaşayan göçmenlerin yaklaşık üçte ikisinin Almancayı akıcı şekilde konuşabiliyor olması da bu süreçteki dil politikalarının etkinliğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, göçmen kökenli ebeveynlerin Almanya'da doğan çocuklarının eğitim sistemine başarılı bir biçimde entegre edilmesinde dikkate değer gelişmeler kaydedilmiştir. Bu çocukların akademik başarı düzeyleri, birçok göç

alan ülkeyle karşılaştırıldığında daha yüksektir ve özellikle 2000'li yılların başından bu yana belirgin bir iyileşme göstermektedir (OECD, 2024).

5.1. Almanya'nın Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Yasal Dayanakları

Alman Anayasası'nda eğitim hakkı açıkça tanımlanmamış olmakla birlikte, bu hak çeşitli temel anayasal ilkelerden türetilebilmektedir. Özellikle insan onurunun dokunulmazlığı (Madde 1, Fıkra 1), bireyin serbest gelişim hakkı (Madde 2, Fıkra 1) ve eğitimde fırsat eşitliğini içeren eşitlik ilkesi (Madde 3, Fıkra 1), eğitime erişimin anayasal temelini oluşturmaktadır. Buna ek olarak, bazı federal eyalet anayasalarında eğitim hakkı açık biçimde yer almakta ve bu yönden daha belirgin düzenlemeler içermektedir. Anayasal koruma kapsamındaki bu haklar yalnızca Alman vatandaşları için değil, aynı zamanda mülteciler için de geçerlidir. Özellikle reşit olmayan mülteciler, ek yasal düzenlemelerle daha kapsamlı biçimde korunmaktadır. Almanya'nın 2010 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi onaylamasıyla birlikte, çocuk ve gençlerin ikamet statülerine bakılmaksızın eğitim hakkına erişimlerinin güvence altına alınması yükümlülüğü doğmuştur. Benzer şekilde, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 14. maddesi ve AB Kabul Yönergesi'nin güncellenmiş versiyonu da hem Alman vatandaşlarının hem de reşit olmayan mültecilerin eğitim sistemine eşit şartlarda erişimini öngörmektedir (Grabbe, 2018).

Almanya'da 2012 yılında yürürlüğe giren Tanıma Yasası, göçmenlerin hukuki statülerine bakılmaksızın, mesleki yeterliliklerinin değerlendirilmesine yönelik süreçlere erişim hakkını güvence altına almıştır. Bu düzenleme, özellikle resmî bir mesleki eğitim geçmişi bulunmayan ancak geçmişte çeşitli alanlarda istihdam edilmiş olan göçmenler açısından büyük önem taşımaktadır. Bireylerin sahip oldukları beceri ve yetkinliklerin tanınması ya da belgelenmesi hem mesleki eğitim gereksinimlerinin tespiti hem de iş gücü piyasasına entegrasyonlarının değerlendirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (OECD, 2020).

Eğitim olanaklarına erişimin artırılması ve dezavantajlı grupların toplumsal dışlanma riskinin azaltılması amacıyla, Almanya'da mülteci statüsündeki çocuklar, genç bireyler ve genç yetişkinler, Alman vatandaşlarıyla benzer biçimde eğitim harcamalarını karşılamak üzere devlet tarafından sağlanan "Eğitim ve Katılım Paketi" (Bildungs- und Teilhabepaket) kapsamında düzenli mali destekten yararlanabilmektedir. Bu uygulama, eğitimde fırsat eşitliğini teşvik etmeyi ve sosyal bütünleşmeyi güçlendirmeyi hedeflemektedir (Grabbe, 2018).

6 Ekim 2016 tarihinde Almanya Federal Cumhuriyeti Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanları Daimî Konferansı, genç mültecilerin eğitim aracılığıyla topluma entegrasyonuna yönelik kapsamlı bir bildirgeyi kabul etmiştir. Bu bildirgede öncelikli hedefler arasında, genç mültecilerin hızlı ve etkili bir şekilde Almanca öğrenmeleri, temel demokratik değerlerle tanışmaları ve mesleki eğitime ya da

yükseköğrenime yönelmeleri ile bu alanlarda başarı göstermeleri yer almaktadır. Söz konusu bildirge, Almanya'daki eyaletlerin genç mültecilerin eğitim yoluyla topluma kazandırılmasına yönelik yürürlüğe koyduğu önlemleri ve uygulamaları genel hatlarıyla ortaya koymakta; bu sürecin hem fırsatlarını hem de karşılaşılan zorluklarını ele almaktadır (KMK, 2024).

5.2. Almanya'nın Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Uygulamaları

2022 yılında Almanya, uzun vadeli ya da kalıcı göç kapsamında – buna yasal statü değişiklikleri ile Avrupa Birliği (AB) çerçevesinde tanınan serbest dolaşım hakkı da dahil olmak üzere – toplam 669.000 yeni göçmeni kabul etmiştir. Bu rakam, 2021 yılına kıyasla yaklaşık %25 oranında bir artışı ifade etmektedir. Göçmenlerin %49'u, AB vatandaşlarının serbest dolaşım hakkı doğrultusunda ülkeye giriş yaparken, %13'ü istihdama dayalı göç kapsamında Almanya'ya gelmiştir. Aile birleşimi çerçevesinde gelenlerin oranı %15 olarak kaydedilmiş; insani nedenlerle kabul edilen göçmenlerin oranı ise %22 olmuştur. Ayrıca, AB dışı ülkelerden gelen yaklaşık 65.000 uluslararası öğrenciye oturum izni verilmiş; geçici ya da mevsimlik iş gücü kapsamında ise yaklaşık 20.000 kişiye çalışma izni sağlanmıştır. Bu veriler, AB içi geçici iş gücü hareketliliğini kapsamamaktadır (OECD, 2024).

Mülteciler, çoğunlukla siyasi istikrar, gelişmiş ekonomik yapılar ve savunmasız toplumsal grupların haklarını koruma altına alan kapsamlı yasal düzenlemeler nedeniyle Almanya'yı hedef ülke olarak tercih

etmektedirler (Statista, 2025). Almanya Federal Cumhuriyeti Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanları Daimi Konferansı, ülkedeki göçmen kökenli bireylerin eğitimsel durumunu uzun yıllardır sistematik biçimde değerlendirmekte ve bu alandaki politikaları yönlendiren çeşitli belgeler yayımlamaktadır. Bu kapsamda, ilk olarak 2002 yılında sunulan "Göç" başlıklı rapor, 2006 yılında güncellenmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda çok boyutlu hedefler tanımlanmıştır. Söz konusu raporlarda, özellikle okul öncesi eğitimden başlayarak okul içi destek mekanizmaları, müfredat düzenlemeleri, mesleki eğitim fırsatları, ana dilde eğitim uygulamaları, ailelerle yürütülen iş birliği çalışmaları, kurumsal ağların güçlendirilmesi, din eğitimi programları ile öğretmenlerin mesleki formasyonu ve hizmet içi eğitimi gibi alanlarda kaydedilen gelişmeler temel alınarak yeni stratejik yönelimler belirlenmiştir. Bu çerçevede, Almanca dilinde yaşa uygun yeterlilik düzeyine ulaşmanın, yalnızca akademik başarı açısından değil, aynı zamanda bilgiye erişim, iletişim kurma becerileri kazanımı ve dolayısıyla okul, istihdam ve topluma etkin katılım açısından da kritik bir ön koşul olduğu açık biçimde vurgulanmıştır (KMK, 2024).

Göçmen geçmişine sahip çocukların ve gençlerin toplumsal yaşama uyum süreçlerinde, özellikle ebeveynler ile öğretmenler önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Bu kapsamda, 2013 yılında Almanya Federal Cumhuriyeti Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanları Daimi Konferansı ile göçmen kökenli bireylerin temsil edildiği kuruluşlar arasında, okullar ve aileler arasındaki iş birliğini güçlendirmeye yönelik bir bildiri kabul edilmiştir. Bu bildiri çerçevesinde, eğitim kurumlarında aile-okul iş birliklerinin desteklenmesi ve bu iş birliklerinin somut

uygulamalarla hayata geçirilmesi yönünde çeşitli önlemlerin alınması konusunda taraflar arasında uzlaşı sağlanmıştır. Almanya Federal Cumhuriyeti Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanları Daimi Konferansı, "Ulusal Entegrasyon Planı" (NIP) çerçevesinde geliştirilen gönüllülük esaslı taahhütlere dayanarak, göçmen kökenli bireylerin temsil edildiği kuruluşlarla iş birliği içinde 13 Aralık 2007 tarihinde kabul edilen "Fırsat Olarak Entegrasyon – Daha Eşit Fırsatlar İçin Birlikte Çalışmak" başlıklı ortak bildirgeyi yayımlamıştır. Bu bildirge kapsamında, göçmen kökenli çocukların ve gençlerin eğitim yoluyla topluma daha etkili bir biçimde entegre edilmesi ve okul başarılarının artırılması hedeflenmiş; bu doğrultuda ebeveyn katılımını güçlendirmeye yönelik çeşitli öneriler ve gönüllü taahhütler ortaya konmuştur. Ayrıca, eyaletler söz konusu bildirgenin hayata geçirilmesine ilişkin aldıkları önlemleri, Bakanlar Konferansı ile göçmen toplulukların temsilcileri arasında düzenli olarak gerçekleştirilen yıllık istişare toplantılarında raporlamaktadır (KMK, 2024).

Almanya'da, bir sınıfta göçmen kökenli öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısının beşte birini aşması durumunda, bu öğrencilere yönelik olarak Almanca dil becerilerini geliştirmek amacıyla özel destek sınıfları oluşturulabilmektedir. Bu sınıflar, öğrencilerin yaş gruplarına uygun şekilde yapılandırılmakta ve dil öğretiminde görev alan öğretmenler için gerekli olan tüm eğitim materyalleri eksiksiz biçimde temin edilmektedir. "Yabancı dil olarak Almanca" öğretimi kapsamında kullanılan materyaller, diğer ders içeriklerinde olduğu gibi yerel yönetim birimleri tarafından sağlanmaktadır. Eğitim sisteminde

göçmen öğrencilere yönelik olarak üç ana düzeyde destek kursu öngörülmüştür: temel dil kursları, ileri düzey kurslar ve destekleyici takviye kursları. İleri düzey kursların sonunda öğrencilerin, tüm derslere aktif biçimde katılım gösterebilecek yeterlilik düzeyine ulaşmaları hedeflenmektedir. Bu kurslarda kullanılan öğretim materyalleri, örgün eğitim içerikleriyle uyumlu olacak şekilde seçilmekte ve öğrencilerin genel müfredata entegre olduklarında akademik başarılarını destekleyecek nitelikte olmalarına özen gösterilmektedir (European Parliament, 2017).

Almanya'da dil eğitimi, yeni gelen bireylerin topluma entegrasyonunu hedefleyen tanıtım ve uyum politikalarının temel bileşenini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, dil kursları göçmenlere yönelik kamu harcamalarının önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Standart entegrasyon programları kapsamında, göçmen bireylerin yaklaşık 600 ders birimi (her biri 45 dakika) süresince Almanca dil eğitimi almaları öngörülmektedir. Hedeflenen dil yeterliliği olan Avrupa Ortak Dil Referans Çerçevesi (CEFR) B1 düzeyine ulaşılamaması durumunda ise ek olarak 300 ders birimi daha sunulmaktadır. Öte yandan, kadınlar, genç bireyler, ebeveynler ve okuryazarlık düzeyi yetersiz olan bireyler gibi özel gruplar için, toplamda 1200 ders birimine kadar çıkabilen uyarlanmış kurs programları da mevcuttur. Bu kurslara katılım, Almanca bilgisi yetersiz olan ve üçüncü ülkelerden gelen sığınmacılar, aile birleşimi yoluyla gelen bireyler, istihdam temelli göçmenler ile sosyal yardımlardan yararlanan veya özel uyum gereksinimleri bulunan uzun süreli ikamet sahipleri için zorunlu tutulmaktadır (OECD, 2024).

Almanya’da mülteci çocukların eğitimi eyaletler düzeyinde farklılık göstermekle birlikte, genel olarak bu bireylerin 18 yaşına ulaşmadan önce dokuz ila on yıllık örgün eğitimi tamamlamış olmaları beklenmektedir. Çoğu durumda, mülteci çocuklar Almanca yeterlilik kazanana dek doğrudan genel eğitime katılmak yerine, dil edinimini merkeze alan özel entegrasyon sınıflarında eğitim görmektedir. Bu süreç, bireylerin eğitim sistemine sorunsuz bir geçiş yapmalarını amaçlamaktadır. Öte yandan, yetişkin mülteciler için de çeşitli telafi edici eğitim olanakları sunulmaktadır. Bunlar arasında, uygulamalı mesleki eğitim programlarına katılımın önünü açan ve Almanya’nın temel ortaöğretim düzeyindeki yeterliklerinden biri olan Hauptschule diplomasının edinilmesine imkân tanıyan özel programlar yer almaktadır. Ancak mülteci çocukların eğitimi, öğretmen yetersizliği, öğrencilerin farklı yaş gruplarına mensup olmaları ve oldukça çeşitlilik gösteren eğitim geçmişlerine sahip olmaları gibi etmenler nedeniyle karmaşıktır (European Comission, 2020).

Almanya'da göçmen kökenli öğrencilerin eğitime entegrasyonunu desteklemeye yönelik öne çıkan uygulamalardan biri, “Göç Geçmişine Sahip Çocuklar ve Gençler İçin Destek” (Förderung von Kindern und Jugendlichen mit Migrationshintergrund – FörMig) adlı model programdır. Bu programın temel amacı, eğitim sisteminin tüm kademelerinde dil gelişimini desteklemeye yönelik yenilikçi yöntemler geliştirmek ve bu yöntemleri uygulamaya koymaktır. FörMig programı, üç ana odak noktası etrafında yapılandırılmıştır: öğrencilerin bireysel dil yeterliliklerine dayanan özel destek mekanizmalarının geliştirilmesi, okul öncesinden lise sonuna kadar tüm eğitim süreci boyunca

sürdürülebilir dil desteğinin sağlanması ve mezuniyet sonrası işgücü piyasasına geçişte dilsel yeterliliklerin güçlendirilmesi. Bu modelin önemli bir özelliği, yalnızca bireysel öğrenci gelişimine odaklanmaması, aynı zamanda eğitim sistemi içerisindeki çeşitli paydaşlar - farklı okul türleri, eğitim yöneticileri, aileler ve yerel kurumlar arasında etkili bir iş birliği ağı kurmayı hedeflemesidir. Bu çok paydaşlı yapı, göçmen öğrencilerin hem akademik başarılarını artırmayı hem de toplumsal uyum süreçlerini desteklemeyi amaçlayan bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır (OECD, 2010). Federal Çalışma Ofisi, 2016 yılından bu yana mülteci gençlerin mesleki eğitim sistemine entegrasyonunu desteklemeye yönelik "Genç Mülteciler İçin Perspektifler" (Perspektiven für junge Flüchtlinge – PerjuF) programını uygulamaya koymuştur. Söz konusu program, özellikle genç yaşta Almanya'ya gelen mültecilerin iş gücü piyasasına erişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, katılımcıların mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi ve toplumsal uyum süreçlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir (OECD, 2020).

Almanya'daki mültecilerin eğitim sürecindeki yerleri, onların toplumsal yaşama entegrasyonunda belirleyici bir rol oynamakta olup, bu durum hem özel olarak sunulan entegrasyon ve dil kursları hem de genel anlamda Alman eğitim sistemi çerçevesinde iki ana eksende ele alınabilir. Eğitim kursları; Almanca öğretimiyle birlikte ülkeye dair temel bilgileri de kapsayan entegrasyon kursları, bazı istisnalar dışında, kurs katılım belgesi olan bireyler için genel olarak zorunludur. Bu kurslara katılım hakkı, bireyin sahip olduğu oturum izni türüne bağlıdır. Örneğin, standart oturum iznine sahip bireyler eğer yeterli düzeyde

Almanca bilgisine sahip değilse ya da bu bilgiyi edinmiş olabilecek bir eğitim kurumuna devam etmemişse, entegrasyon kursuna katılmaları yasal bir yükümlülük haline gelir. Buna karşılık, geçici oturum iznine sahip olan bireylerin kurslara katılım durumu, geldikleri ülkenin koşullarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Benzer şekilde, "müsamaha belgesi" (Duldung) sahibi kişiler için de farklı uygulamalar söz konusu olabilmekte; bu bireylerin entegrasyon kurslarına katılım sağlayabilmeleri için Federal Göç ve Mülteciler Dairesi'ne (BAMF) özel bir başvuru yapmaları gerekmektedir (Kılıçaslan vd, 2021).

Entegrasyon kurslarının yanı sıra, anadili Almanca olmayan çocuklar ve gençler için özel dil destek programları da mevcuttur. Bu programların bir kısmı Almanca, bir kısmı ise çocukların anadilinde sunulmaktadır. Tüm federal eyaletlerde, çocukların ilkokula başlamadan önce genellikle anaokullarında uygulanan bir dil yeterlilik testi ile özel öğrenme desteğine ihtiyaç duyup duymadıkları belirlenmektedir. Bu testlerin sonuçlarına göre, Almanca dil becerileri yeterli olmayan çocuklar hem dil hem de kültürel adaptasyon sürecini desteklemeyi amaçlayan özel hazırlık kurslarına yönlendirilirler. Çocukları okula başlamaya hazırlamak amacıyla düzenlenmekte olan bu kurslara "Willkommensllassen", "Vorbereitungsklassen" veya "Übergangsklassen" (Ü-Klassen) denilmektedir. Bu programların işleyiş biçimi federal eyaletlere göre farklılık gösterebilir. Ancak uygulamada, tüm eğitim kurumlarının mülteci çocukların özgül ihtiyaçlarını her zaman yeterince karşılayabildiğini söylemek güçtür. Örneğin, sığınma merkezlerinde kalan çocuklara çoğu zaman düzenli örgün eğitime erişim hakkı tanınmamakta; bunun yerine yalnızca sınırlı

saatlerde dil kurslarına katılım zorunluluğu getirilmekte ve bu durum eğitimde fırsat eşitliği açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir (Kılıçaslan vd, 2021).

Almanya'da ilkokul eğitimi genellikle dört yıl sürmekte olup, bazı eyaletlerde bu süre altı yıla kadar uzayabilmektedir. Çocuğun hangi ilkokula devam edeceği çoğunlukla ikamet adresine bağlı olarak belirlenmekte, bazı eyaletlerde ise bu karar velilerin tercihine bırakılabilmektedir. Ortaokul düzeyine geçişte ise öğrenci yerleştirme süreci; öğretmenlerin yönlendirmesi, öğrencinin akademik başarısı ve velilerin tercihleri doğrultusunda şekillenmektedir. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde eğitim, mülteci çocuklar da dahil olmak üzere, ortaöğretim seviyesine kadar zorunlu tutulmaktadır. Uyum sürecinde zorluk yaşayan çocuklar ile eğitimde destek ihtiyacı hisseden mülteci öğrenciler için bazı okullarda ya da çocuk ve gençlik merkezlerinde ücretsiz öğrenim desteği sunulmaktadır. Bu destekler, gönüllü bireyler veya öğrenciler tarafından sağlanmakta olup, ayrıca çeşitli çevrimiçi platformlar üzerinden benzer nitelikte ücretsiz kaynaklara da erişim mümkündür (Kılıçaslan vd, 2021).

Almanya'daki yükseköğretim kurumları, farklı türlerde yapılandırılmış olup, genel olarak devlet ve özel üniversiteler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Yükseköğretime erişimde, kişinin oturum izni statüsü esas alınmamakta; iltica başvurusu süreci devam eden veya yalnızca geçici koruma statüsünde bulunan bireyler dahi üniversitelere başvuru yapabilmektedir. Ancak, başvuru yapabilmek için bir lise diplomasına ve yeterli düzeyde Almanca bilgisine sahip olunması

gerekmektedir. Lise diplomasının Almanya dışından alınmış olması mümkün olmakla birlikte, söz konusu diplomanın Almanya'daki eğitim sistemi ile denklik taşıması zorunludur. Üniversite programları, kabul koşullarına göre sınıflandırılmakta; bazı programlarda açık giriş sağlanırken, bazıları sınırlı kontenjanlarla öğrenci kabul etmektedir. Sınırlı kontenjanlı programlara yerleştirmede genellikle mezuniyet not ortalaması, bekleme süresi, mülakat süreçleri ve uluslararası öğrenciler için geliştirilmiş olan TestAS (Test for Academic Studies) gibi sınavlar dikkate alınmaktadır. (TestAS, özellikle yurtdışından gelen ve Almanya'da üniversite eğitimi almak isteyen öğrencilerin akademik uygunluklarını ölçmek amacıyla düzenlenmiştir.) Eğitim belgelerine erişimi mümkün olmayan mülteci adaylar için bu sınavdan alınacak yüksek puan, üniversite kabul sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Normal şartlarda ücretli olan bu sınav, mülteci statüsündeki bireyler için ücretsizdir (Kılıçaslan vd, 2021).

Almanya Federal Cumhuriyeti Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanları Daimi Konferansı, öğretmen eğitimine ilişkin geliştirdiği "Öğretmen Yetiştirme Standartları: Eğitim Bilimleri" adlı belgeyle (16 Aralık 2004 tarihli karar, 12 Haziran 2014 tarihli değişiklikle güncellenmiştir) öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarda karşılaştıkları kültürlerarası dinamikleri dikkate alarak bu alandaki mesleki yeterliliklere özel vurgu yapmıştır. Bu standartlar kapsamında yer alan Yeterlilik 4 başlığı altında, öğretmenlerin öğrencilerin toplumsal ve kültürel yaşam bağlamlarını tanıması ve bu bilgiyi onların bireysel gelişim süreçlerine olumlu katkı sağlayacak biçimde kullanmaları gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, çok kültürlü sınıf ortamlarında

öğretmen yeterliliklerinin geliştirilmesine yönelik ilk resmi adımlardan biri daha erken bir tarihte atılmıştır. Nitekim, 8 Ekim 1981 tarihinde aynı Konferans tarafından yayımlanan "Yabancı Uyruklulara Öğretmenlik Alanında Öğretmen Eğitiminin İyileştirilmesine İlişkin Tavsiyeler" başlıklı belge, öğretmen yetiştirme programlarında kültürel çeşitliliğe duyarlılık geliştirilmesi gerektiğini vurgulayan önemli bir politika metni olarak kabul edilmektedir (KMK, 2024).

Eyaletler, öğretmenlerin kültürlerarası yetkinliklerini geliştirmelerine ve heterojen öğrenci gruplarıyla pedagojik düzlemde etkili bir şekilde çalışabilmelerine olanak tanıyan hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programları sunmaktadır. Bu çabaların devamı niteliğinde, Ekim 2015 tarihinde Almanya Federal Cumhuriyeti Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanları Daimî Konferansı, göçmen sivil toplum kuruluşları ve eğitim yayıncılığı alanındaki temsilcilerle iş birliği içinde "Eğitim Medyasında Kültürel Çeşitlilik, Entegrasyon ve Göçün Temsili" başlıklı ortak bir bildirgeyi kabul etmiştir. Bu bildirge, eğitim materyallerinde kültürel çeşitliliğin, entegrasyon süreçlerinin ve göç olgusunun daha gerçekçi, çok yönlü ve kapsayıcı biçimde temsil edilmesini amaçlamaktadır (KMK, 2024).

6. TÜRKİYE'NİN GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarından 1980'lere dek Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin temelini, özellikle Balkan coğrafyasından gelen Türk soylu bireyler oluşturmuştur. Etnik ve kültürel bakımdan Türkiye toplumuna yakın olan bu grupların entegrasyonu görece kolay

gerçekleşmiş; bu nedenle devlet tarafından ağırlıklı olarak iskân, istihdam ve sağlık alanlarında düzenlemeler yapılmış, eğitim alanında ise bütüncül ve kapsayıcı politikalara rastlanmamıştır. Göçmenlere, özellikle de Cumhuriyet'in erken döneminde gelenlere, vatandaşlık statüsü kısa sürede verilmiş; bu durum, göçmenliğe dair özel ve ayrıntılı bir yasal düzenleme ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. 1980 sonrası dönemde ise göç hareketlerinin niteliğinde önemli bir değişim gözlenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Orta Doğu'daki siyasal-toplumsal çalkantılar, Türkiye'ye yönelen göçün karakterini dönüştürmüş; bu süreçte gelen kişilerin büyük bölümü Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği aracılığıyla ya da kendi olanaklarıyla başka ülkelere geçmeyi hedeflemiş, Türkiye ise bu bireyler açısından genellikle bir geçiş ülkesi konumunda kalmıştır. Bu geçici göç olgusu, devletin kalıcı ve kapsayıcı bir göç politikası geliştirme gereksinimini sınırlı düzeyde ortaya çıkarmıştır (İşigüzel ve Baldık, 2019).

Türkiye Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre, Suriye'de 2011 yılında başlayan iç çatışmaların ardından Türkiye, 3 milyonun üzerinde Suriyeliye Geçici Koruma statüsü sağlamış durumdadır. Buna ek olarak, farklı milletlerden 360.000'i aşkın kişi de mülteci veya sığınmacı olarak Türkiye'de yaşamaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise Mart 2012'den itibaren Türkiye'deki faaliyetlerini genişleterek, göçmenlerin, mültecilerin ve ev sahibi toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik kapsamlı insani yardım çalışmaları yürütmeye başlamıştır. Bu çalışmalar, koruma hizmetlerinin

sunulması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi gibi temel bileşenleri içermektedir (IOM, 2025).

IOM, Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumlarıyla iş birliği içinde çalışarak, söz konusu hedef grupların temel ihtiyaçlarına yanıt veren bütüncül yaklaşımlar geliştirmektedir. Özellikle yerel yönetimlerle, başta belediyeler olmak üzere, kurulan stratejik iş birlikleri sayesinde IOM'un uygulamaya koyduğu projeler, toplumsal uyumun güçlendirilmesi ve sosyal kalkınmanın teşvik edilmesi açısından önemli katkılar sunmaktadır. Bu çabalar, göçmen ve mülteci nüfusun yanı sıra yerel halkın da refah düzeyinin artırılmasına olanak tanımaktadır (IOM, 2025).

Türk ulusal mevzuatı uyarınca, ülkede bulunan tüm çocuklar –vatandaş olsun ya da olmasın– temel eğitim hizmetlerinden eşit koşullarda yararlanma hakkına sahiptir. Bu kapsamda; yabancı uyruklu çocuklar, geçici koruma altındaki bireylerin çocukları, uluslararası koruma statüsü tanınanlar ve uluslararası koruma başvurusu yapan çocuklar da dâhil olmak üzere tüm çocuklara, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki eğitim hizmetleri devlet tarafından ücretsiz olarak sunulmaktadır. Bu düzenleme, eğitim hakkının evrenselliği ilkesine dayalı olarak, Türkiye'nin hem ulusal yasalarına hem de taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerine uygun biçimde oluşturulmuştur (UNHCR, 2025).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın merkez teşkilatındaki hem kurumsal yapılanmada hem de taşra teşkilatında Suriyeli öğrencilerin eğitimi konusunda yapısal düzenlemelere gidilmiştir. 23 Eylül 2014 tarihinde

yayımlanan “Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” genelgesi doğrultusunda, her ilde Suriyeli öğrencilerin eğitim süreçlerini yerel düzeyde koordine etmek amacıyla bir İl Komisyonu kurulması öngörülmüş; bu komisyona, ilgili il millî eğitim müdür yardımcısı ya da bir şube müdürünün başkanlık etmesi kararlaştırılmıştır. Aynı şekilde, ilçelerde de bir şube müdürü bu sürecin yönetiminden sorumlu kılınmıştır. İl ve ilçe millî eğitim müdürlükleri bünyesinde faaliyet gösteren Hayat Boyu Öğrenme Şube Müdürlükleri ile bu şube müdürlüklerine bağlı olarak kurulan Göç ve Acil Durum Eğitim Birimleri, Suriyeli çocukların eğitim haklarına erişimini sağlamaya yönelik yerel düzeydeki en temel organizasyonel yapılardır. Ayrıca, öğrenci nakilleri, okul yerleştirme süreçleri ve denklik işlemleri gibi konularda karar alma ve uygulamaları yürütme görevini üstlenen çeşitli yerel komisyonlar da kurulmuştur. Bu yapılar, göçmen çocukların eğitim sistemine entegrasyonunu kolaylaştırmak ve süreci yönetilebilir kılmak adına önemli işlevler üstlenmektedir (EBSAM, 2017).

6.1. Türkiye’nin Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Yasal Dayanakları

Tarihsel süreç içerisinde, Türkiye sahip olduğu jeopolitik konum, kültürel çeşitlilik, stratejik önemi ve siyasal bağlamdaki yeri nedeniyle farklı dönemlerde yoğun göç hareketlerine maruz kalmıştır. Ayrıca Türkiye'nin ekonomik kalkınma sürecinin ivme kazanması, ülkeyi göç eden bireyler açısından cazip bir destinasyon hâline getirmiştir. Buna karşılık, Türkiye’nin yakın coğrafyasında süregelen siyasal

karışıklıklar ve çatışma ortamları da göçün yönünü Türkiye'ye çevirmekte etkili olmuştur. Önceden daha çok "geçiş rotası" olarak değerlendirilen Türkiye, artık yabancı uyruklular nezdinde bir "yerleşim ve hedef ülkesi" konumuna gelmiş; bu durum ülkeye yönelen göçün niceliksel olarak artmasına neden olmuştur. Öte yandan, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte Türkiye'nin taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme gibi metinlerde; tüm çocukların eğitim hakkına erişimi, ayrımcılıkla mücadele, özel gereksinimli çocukların desteklenmesi, çatışma ortamlarından etkilenen bireylerin korunması ve çocuklara yönelik hukuki, fiziksel ve psikolojik desteğin sağlanması yönünde devletlerin sorumluluk taşıdığı açıkça ifade edilmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin eğitim politikalarını şekillendirirken çocuk yararının öncelikli ilke olarak esas alınması gerekliliği ulusal ve uluslararası mevzuatlar çerçevesinde açıkça ortaya konmaktadır (MEB, 2014).

Türkiye'nin ilk kapsamlı yabancılar ve uluslararası koruma mevzuatı olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Nisan 2013'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş ve 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanun, Türkiye'nin ulusal sığınma politikasının temel esaslarını belirleyerek, göç ve sığınma alanındaki işlemlerin koordinasyonundan sorumlu olan Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasını sağlamıştır. Bu kurumsal yapı ile, göç yönetiminin merkezi düzeyde daha etkin ve sistematik biçimde yürütülmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, geçici koruma statüsündeki

bireylerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemek, uygulama süreçlerine açıklık getirmek amacıyla hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ise 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Bu düzenlemeler, Türkiye'nin göç ve sığınma yönetimini uluslararası insan hakları çerçevesine uygun biçimde yapılandırma çabasının önemli göstergeleridir (UNHCR, 2025).

Türkiye'de temel eğitim, ulusal mevzuat çerçevesinde hem zorunlu hem de ücretsiz olarak sunulmaktadır. 4+4+4 sistemiyle yapılandırılmış olan bu eğitim modeli kapsamında, çocukların toplam 12 yıl boyunca örgün eğitime kesintisiz devam etmeleri gerekmektedir. Veliler, çocuklarını yaşlarına uygun eğitim kurumlarına zamanında kaydettirmekle yükümlüdür ve bu yükümlülüğün ihlali durumunda çeşitli idari yaptırımlarla karşı karşıya kalabilirler. Uluslararası koruma statüsünde bulunan okul çağındaki çocuklar da bu kapsama dâhildir ve eğitim haklarından tam anlamıyla yararlanmaları büyük önem taşımaktadır. Türkçe bilmemek, çocukların eğitim sistemine dâhil edilmesi açısından yasal bir engel teşkil etmemektedir; bu nedenle dil yeterliliği olmaksızın da okula kayıt işlemleri gerçekleştirilebilir. Eğitim hakkının sağlanması, çocukların toplumsal uyumları ve uzun vadede bireysel gelişimleri açısından hayati bir rol oynamaktadır (UNHCR, 2025).

Zorunlu eğitimin bir parçası olarak, öğrencilerin lise düzeyindeki öğrenimlerine devam etmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, genel liselere ek olarak öğrencilerin mesleki yeterlilik kazanabilecekleri farklı lise türleri de bulunmaktadır. Mesleki ve teknik eğitim; Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri, Çok Programlı Anadolu

Liseleri ve Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) olmak üzere üç ana okul türünde sunulmaktadır. Bu kurumlar, öğrencilere hem akademik hem de uygulamalı beceriler kazandırarak istihdama yönelik nitelikli bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, günümüzde öğrencilerin bu okullarda öğrenim görmeleri durumunda, Avrupa Birliği ve Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen PIKTES+ (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi) Projesi kapsamında sunulan burs olanaklarından yararlanmaları da mümkündür. Bu destek, özellikle göçmen ve geçici koruma altındaki çocukların eğitim sistemine uyumunu güçlendirmek adına önemli bir teşvik mekanizmasıdır (UNHCR, 2025).

6.2. Türkiye'nin Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Uygulamaları

Suriye krizinin ardından sınır ötesi geçişlerin artmasıyla birlikte, Türkiye'ye gelen Suriyeli çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından önleyici ve planlayıcı adımlar atılmıştır. Bu kapsamda, Suriyeli öğrencilerin eğitimi için ilk olarak "Suriyeli Eğitim Birimi" adı altında geçici bir görev gücü oluşturulmuştur. 23 Eylül 2014 tarihinde yayımlanan "Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" konulu genelge ile, Suriyeli çocukların eğitim süreçlerini daha sistematik şekilde koordine etmek amacıyla, Bakanlık bünyesinde Müsteşar Yardımcısı başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Kurumsallaşma süreci, 16 Mayıs 2016 tarihinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire

Başkanlığı'nın faaliyete geçirilmesiyle ivme kazanmıştır. Bu daire başkanlığı, göç ve acil durum koşullarında eğitim hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi, eşgüdüm içinde uygulanması ve denetlenmesinden sorumlu kurumsal yapı olarak görev yapmaktadır. Ayrıca, taşra teşkilatları aracılığıyla yerel düzeyde ortaya çıkan sorunlara müdahale edebilmekte ve çözüm üretmektedir. Suriyeli çocuklara ilişkin eğitim faaliyetleri Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup, Avrupa Birliği finansmanıyla sürdürülen "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİKTES)" de söz konusu daire başkanlığı tarafından koordine edilmektedir (EBSAM, 2017).

2016–2018 yılları arasında uygulamaya konulan Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİKTES), Türkiye'deki mülteci çocukların eğitime erişimlerini artırmayı amaçlayan öncü girişimlerden biridir. Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle yürütülen bu proje; dil eğitimi programlarının uygulanması, telafi dersleri ve ek destek sınıflarının açılması, öğrenci ulaşımının sağlanması, eğitim materyallerinin temini, öğretmenlerin hizmet içi eğitimi ile, Suriyeli nüfusun yoğun olarak bulunduğu 23 ilde toplum bilincini artırıcı faaliyetleri kapsamaktadır. UNESCO (2018), söz konusu girişimleri olumlu bir biçimde değerlendirmiş ve 2015/16 eğitim-öğretim yılında %37 olan Suriyeli çocukların okullaşma oranının, 2019/20 döneminde %63'e yükseldiğini belirtmiştir. Revize edilerek PIKTES+ Projesi olarak ve 29 ilde devam eden proje Türk toplumun eğitim hizmetlerinin niteliğini koruyarak, yabancı çocukların

okul öncesi dönemden başlayarak ortaöğretim sonuna kadar olan süreçte kamu eğitim sistemine uyumlarını ve entegrasyonlarını desteklemeye devam etmektedir (MEB, 2020; PİKTES 2017; PİKTES 2025).

Avrupa Birliği ve Alman Kalkınma Bankası iş birliğinde hayata geçirilen Suriyeli Öğrencilerin Temel Eğitim Yoluyla Entegrasyonu Projesi çerçevesinde, 8 ilde pilot uygulamalar gerçekleştirilmiş ve Temel Eğitim kurumlarının fiziki altyapıları güçlendirilmiştir. Bunun yanında, 2017–2019 döneminde UNICEF'in desteğiyle yürütülen Yaygın Eğitimde Suriyeli Çocuklara Yönelik Hızlandırılmış Eğitim Programı, 10–18 yaş aralığında olup örgün eğitimin dışında kalan Suriyeli çocuklara alternatif eğitim fırsatları sunmuştur. UNICEF'in 2018 yılı sonu itibarıyla yayımladığı verilere göre, bu program sayesinde 5.616 çocuğa ulaşılmıştır. Ayrıca, eğitim süreçlerine katılımı teşvik etmek amacıyla çeşitli tamamlayıcı maddi destek mekanizmaları da devreye alınmıştır (OECD, 2020).

Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim-öğretim süreçlerine etkin biçimde dâhil olabilmelerini sağlamak ve bu öğrencilere yönelik sunulan eğitim hizmetlerinin planlı ve koordineli bir şekilde yürütülmesini temin etmek amacıyla, 2014/21 sayılı Yabancı Öğrenciler İçin Uyum Sınıfı Genelgesi kapsamında Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kurulmuştur. Bu genelge doğrultusunda, 2019–2020 eğitim ve öğretim yılı başında, tüm okul türlerinde 3. sınıftan 12. sınıfa kadar olan seviyelerde, Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sistemine daha sağlıklı biçimde

uyum sağlayabilmeleri amacıyla "uyum sınıfları" oluşturulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen değerlendirme sınavında 60 puanın altında başarı gösteren öğrenciler bu sınıflara yönlendirilmiştir. Ancak, söz konusu eğitim-öğretim döneminin ikinci yarısında ortaya çıkan ve küresel ölçekte etkili olan COVID-19 salgını nedeniyle, ülke genelindeki eğitim kurumlarında yüz yüze öğretime ara verilmiştir. Bu durum, uyum sınıfı uygulamalarında yeniden düzenlemelere gidilmesini gerekli kılmıştır (MEB, 2020).

2014/21 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı genelgesi ile, göçmen öğrencilerin Türkçe öğrenmelerini sağlayacak programların temelleri de atılmıştır. Bu süreçte, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen ve Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Metni'ne dayalı olarak yapılandırılan "Yabancılar İçin Türkçe" modüler programları, göçmen öğrencilerin ve yetişkin bireylerin Türkçe öğrenimini mümkün kılan ilk uygulamalardan biri olmuştur. Bu program kapsamında hem Geçici Eğitim Merkezlerinde hem de yerel okullarda Türkçe dersleri verilmeye başlanmıştır. Suriyeli öğrenciler, Türkiye'de ya doğrudan örgün eğitim kurumlarına ya da Geçici Eğitim Merkezlerine kaydedilmekte; örgün eğitim kurumlarına kayıtlı olanlar ise okul yönetiminin talebi doğrultusunda Halk Eğitim Merkezleri aracılığıyla ders saatleri dışında ek Türkçe eğitimi alabilmektedir. 3 Ekim 2016 tarihi ise bu alandaki en kapsamlı girişimlerden biri olan PİKTES (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi) projesinin hayata geçirildiği dönüm noktasıdır. Millî Eğitim Bakanlığı ile Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu arasında "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı" (FRIT)

kapsamında imzalanan sözleşme ile başlatılan bu proje kapsamında, Suriyeli öğrenciler sekiz ay süresince haftalık 15 saat Türkçe eğitimi almakta ve bu süreçte Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan "Türkçe Öğreniyorum 1-2-3-4" adlı ders materyalleri kullanılmaktadır. (PİKTES, 2021; İşgüzel ve Baldık, 2019).

MEB, Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu öğrencilerin –başta Suriyeli çocuklar olmak üzere– eğitim süreçlerinin etkin biçimde yönetilebilmesi amacıyla 2014 yılında Yabancı Öğrenciler Bilgi Sistemi (YÖBİS) adlı dijital bir altyapı geliştirmiştir. Bu sistem, Türk vatandaşı öğrenciler için uzun süredir kullanılan e-Okul sistemine benzer şekilde yapılandırılmıştır ancak yalnızca GEM'lerde öğrenim gören yabancı öğrenciler için özel olarak tasarlanmıştır. YÖBİS, yabancı öğrencilerin kayıt işlemlerinden başarı durumlarına, devam-devamsızlık takibinden okul değişikliklerine kadar pek çok bilginin dijital ortamda izlenmesini ve yönetilmesini mümkün kılmaktadır. Sistem sayesinde, Suriyeli öğrencilerin eğitim geçmişine ve mevcut durumuna ilişkin bilgiler merkezi olarak erişilebilir hâle gelmiştir. Ayrıca, GEM'lerde öğrenim gören öğrencilerin devlet okullarına veya farklı eğitim kurumlarına nakil işlemleri ile mezuniyet sonrası süreçleri de YÖBİS aracılığıyla yürütülmektedir. Bu uygulama, göçmen çocukların eğitim takibinin sistematik ve şeffaf bir biçimde sürdürülmesini sağlamaktadır (EBSAM, 2017).

Türkiye, 2017 yılında Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) programını, yalnızca dezavantajlı Türk ailelerini hedeflemekten çıkararak, ülkede yaşayan mülteci nüfusu da kapsayacak biçimde genişletmiştir. İlk

olarak 2003 yılında başlatılan bu sosyal yardım mekanizması, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türk Kızılay'ı ve UNICEF iş birliğiyle yürütülmektedir. Programın finansmanı ise Avrupa Birliği, Norveç ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanmaktadır. Bu kapsamda, okul çağındaki mülteci çocukların ailelerine, çocuklarının okula düzenli olarak devam etmesi—yani devamsızlık oranlarının %20'yi aşmaması—koşuluyla iki ayda bir maddi destek verilmektedir. Program, okul öncesi eğitimden ortaöğretime kadar tüm eğitim kademelerini kapsamaktadır. Ayrıca, çeşitli nedenlerle eğitimden uzun süre uzak kalmış çocuklara yönelik Hızlandırılmış Eğitim Programlarına devam eden öğrenciler de bu destekten yararlanmaktadır. UNICEF'in 2019 yılı ortasında paylaştığı verilere göre, yaklaşık 500.000 mülteci çocuk bu uygulama sayesinde eğitim sistemine dâhil olmuştur. Bu program, Türkiye'deki vatandaşlara yönelik olarak 2003 yılından bu yana uygulanmakta olup, daha önce gerçekleştirilen etki değerlendirmelerinde özellikle kırsal kesimlerde okula kayıt ve devamlılık oranlarını artırıcı etkileriyle dikkat çekmiştir. Ayrıca, 48 ila 66 ay aralığındaki çocukların okul öncesi eğitime katılımlarını teşvik etmek amacıyla, bu yaş grubunun ailelerine yönelik özel ödeme düzenlemeleri de yapılmaktadır. Söz konusu destek modeli, eğitimde fırsat eşitliğini artırmaya yönelik sosyal politika araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir (OECD, 2020).

Suriyeli öğrencilerin eğitimi başlangıçta geçici önlemlerle yürütülmüş olsa da bu uygulamaların uzun vadede yetersiz kalması ve çeşitli yapısal sorunlara yol açması, daha sürdürülebilir ve kapsayıcı eğitim

politikalarının geliştirilmesini zorunlu hâle getirmiştir. Bu doğrultuda hem okullaşma oranlarını artırmak hem de eğitim sistemine dâhil olan öğrencilerin toplumsal uyum süreçlerini desteklemek amacıyla çeşitli kalıcı adımlar atılmıştır. Bu girişimlerden en önemlilerinden biri, kısa adı PIKTES olan Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesidir. Söz konusu proje, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan ve Türkiye'deki sığınmacılara yönelik fon sağlayan Türkiye'deki Sığınmacılar için Mali İmkân (FRIT) çerçevesinde geliştirilmiş ve 3 Ekim 2016 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Proje, Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine etkin ve sürdürülebilir biçimde entegrasyonunu sağlamak amacıyla eğitim, dil öğrenimi, rehberlik ve psiko-sosyal destek gibi çok boyutlu faaliyetleri içermektedir (EBSAM, 2017).

MEB, Suriyeli çocukların eğitim süreçlerini daha etkin bir şekilde izleyebilmek ve sahadaki uygulamaları standartlara uygun şekilde yönlendirebilmek amacıyla, belirli öğretmenleri "eğitim koordinatörü" unvanıyla görevlendirmiştir. Bu koordinatörler, Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) yürütülen eğitim faaliyetlerinin MEB'in belirlediği ilke ve ölçütlere uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlamak, aynı zamanda GEM'lerle Bakanlık arasında iletişim ve koordinasyonu tesis etmekle yükümlüdür. Her GEM'de en az bir koordinatör görev yapmakta olup, bazı merkezlerde eğitim kademelerine göre farklı koordinatörler atanırken, bazı merkezlerde tek bir koordinatör tüm süreçlerden sorumlu tutulmaktadır. İl ve ilçe millî eğitim müdürlüklerine bağlı olarak çalışan Göç ve Acil Durum Eğitim

Birimleri ile yakın iş birliği içerisinde bulunan bu eğitim koordinatörleri, Suriyeli öğrencilerin eğitim uygulamalarının yerinde izlenmesi, yönetilmesi ve koordine edilmesine yönelik önemli işlevler üstlenmektedir. Bu sistem, sahadaki uygulamalarla merkezî politikalar arasındaki bağın güçlendirilmesini amaçlamaktadır (EBSAM, 2017).

Türkiye'nin eğitim mevzuatı, savaş, çatışma veya benzeri olağanüstü koşullar nedeniyle belgelerini ibraz edemeyen çocukların eğitim sistemine dâhil olabilmelerini mümkün kılacak esneklik ve kapsayıcılığa sahiptir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan Denklik Yönetmeliği, bu tür durumlarda başvuran bireylerin eğitim geçmişlerinin değerlendirilmesine olanak tanıyan düzenlemeler içermektedir. İlgili yönetmelik çerçevesinde, savaş gibi sebeplerle eğitim belgelerini temin edemeyen öğrencilere yönelik olarak seviye tespit sınavı uygulanabilmekte; bu sınav sonucunda bireyin akademik düzeyi belirlenerek, uygun sınıf seviyesine yerleştirilmesi ve denklik işlemlerinin tamamlanması sağlanmaktadır. Böylece, belgesiz gelen savaş mağduru çocukların eğitimlerine ara vermeden devam etmeleri ve Türk eğitim sistemi içinde hak ettikleri düzeyde öğrenim görmeleri mümkün hâle gelmektedir. Bu uygulama, çocukların eğitim hakkını koruma altına alırken aynı zamanda eğitimde fırsat eşitliğini desteklemektedir (EBSAM, 2017).

7. ALMANYA'NIN VE TÜRKİYE'NİN GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK İZLEDİĞİ EĞİTİM POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Göç olgusu, farklı sebeplerle ortaya çıkan hareketlilikler sonucunda toplumlar üzerinde derin ve kalıcı etkiler yaratmakta, etkisi uzun süre devam etmektedir. Bu çerçevede, göçmenlerin ve özellikle mültecilerin yerleştikleri toplumlara uyum süreçlerinde belirleyici rol oynayan temel unsurlardan biri eğitimdir. Mültecilerin sığındıkları ülkelerde sosyal entegrasyonlarını sağlayabilmeleri büyük ölçüde eğitim sistemleri aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Göç sürecinden tüm bireyler çeşitli düzeylerde etkilenmekle birlikte, çocuklar bu süreçten en fazla etkilenen gruplar arasında yer almaktadır. Göç eden çocuklar, geldikleri toplumun sosyal, kültürel norm ve değerlerini içselleştirme sürecinde ciddi zorluklar yaşayabilmektedir. Bu nedenle, mülteci çocukların ve gençlerin içinde bulundukları ülkenin eğitim sistemine uyum sağlayabilmeleri, yalnızca akademik başarı açısından değil, aynı zamanda sosyalleşme ve toplumla bütünleşme açısından da kritik bir işlev görmektedir (Erçetin vd. 2018, akt. İli, 2020).

Mülteci çocukların ev sahibi ülkelerin ulusal eğitim sistemlerine entegre edilebilmeleri için gerekli yasal, idari ve yapısal düzenlemelerin vakit kaybedilmeden gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çocuklara sunulan eğitim olanakları, onların savaş, travma ve zorunlu göç gibi yaşadıkları olumsuzlukları aşmalarında en etkili araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim yoluyla bilişsel ve duygusal gelişimleri desteklenen çocuklar, ilerleyen dönemlerde

yalnızca ev sahibi topluma değil, şartlar elverdiğinde geri dönecekleri ülkelerine de katkı sunma potansiyeline sahip bireyler hâline gelebileceklerdir. Bu bağlamda eğitim, küresel krizlerin çözümünde stratejik bir araç olarak değerlendirilmelidir. Eğitim hizmetlerinden mahrum kalmak, bireylerin bulundukları toplumla bütünleşme sürecini olumsuz etkileyerek sosyal uyum düzeylerini düşürmekte ve beraberinde çeşitli toplumsal riskleri artırmaktadır (İli, 2020).

Alman ve Türk eğitim sistemlerinin mültecilere yönelik yaklaşımındaki benzerlik ve farklılıklara bakıldığında; Almanya, göçmen ve mülteci eğitimi konusunda yaklaşık altmış yıllık bir deneyime sahip olmasına rağmen, artan mülteci akını karşısında geçmişteki uygulamalarından yeterli ölçüde yararlanamamıştır. Türkiye ise göç, göçmenlik ve mültecilik kavramlarına aşina olmakla birlikte, 2011 yılına kadar büyük çaplı bir kitlesel göç hareketiyle karşılaşmadığı için bu sürece hazırlıksız yakalanmıştır. Her iki ülkede de mülteci öğrencilerin okullaşma oranları ve akademik başarıları bağlamında çeşitli güçlükler yaşanmış; başlangıçta geçici ve kısa vadeli çözümlerle bu sorunlara müdahale edilmeye çalışılmıştır. Ancak zamanla, mültecilerin kalıcı hale geldiğinin anlaşılmasıyla birlikte hem Almanya hem de Türkiye daha kapsamlı entegrasyon politikaları geliştirmiş ve eğitim alanında uzun vadeli stratejik planlamalara yönelmiştir (Naldan, 2019).

2015–2016 yıllarında Almanya'ya bir milyonun üzerinde Suriyeli mültecinin gelmesiyle birlikte, ülkede göçmen ve mülteci eğitimi yeniden tartışma konusu haline gelmiştir. Almanya'da mülteci ve göçmenlerin eğitim hakkı federal ve eyalet yasalarıyla güvence altına

alınmış olup, bu durum eyaletler arasında uygulama farklılıklarına yol açmaktadır. Mülteci çocuklar için bazı okullarda bir yıl süresince dil eğitimi verilen “yeni gelen” veya “hoş geldin” sınıfları oluşturulmakta, ardından genel sınıflara geçiş sağlanmaktadır. Diğer bazı okullarda ise mülteciler doğrudan klasik sınıflara dahil edilmekte, ancak dil yeterliliğini geliştirmek amacıyla ayrıca Almanca dersleri verilmektedir. Türkiye’de ise mülteci eğitimi politikaları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlense de uygulamada çok aktörlü ve parçalı bir yapı görülmektedir. Başlangıçta Suriyeli öğrenciler, kalabalık mülteci nüfusun bulunduğu şehirlerde kurulan Geçici Eğitim Merkezleri'nde, içeriği yenilenmiş Suriye Geçici Hükümeti müfredatı ve Türkçe dersleriyle eğitim almışlardır. Zamanla devlet okullarında mülteci öğrenciler için müfredata ek olarak Türkçe destek dersleri sağlanarak daha bütünleşik bir yapıya geçiş yapılmıştır (Naldan, 2019).

Avrupa’da göçmen eğitiminin yönetim sürecinde, alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurulması önemli bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Eğitim programları, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına göre esneklik gösterebilmekte ve gerektiğinde yeniden yapılandırılabilmektedir. Almanya’da da göçmen öğrenciler için oluşturulan hazırlık sınıflarında ağırlıklı olarak dil eğitimi verilirken, süreç içinde ihtiyaç duyulan durumlarda müdahale ve düzenlemeler yapılabilmektedir (MEB, 2019).

Almanya’da eğitim sistemi, her eyaletin kendi anayasası ve ilgili mevzuatı çerçevesinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Ancak bu bölgesel farklılıklara rağmen, çocuk ve gençlere sunulan eğitimin temel

çerçevesi ülke genelinde benzer bir yapıya sahiptir. Federal yapıya sahip olan Almanya'da, 16 eyaletin tamamında sığınmacı statüsünde bulunan çocuklar, 9 ila 10 yıl süren zorunlu eğitim kapsamına alınmaktadır. 2014 yılından itibaren mülteci nüfusunda yaşanan beklenmedik artışa rağmen, Almanya bu duruma hızlı biçimde müdahale etmiş ve gerekli eğitim politikalarını hayata geçirmeye çalışmıştır. Mültecilerin eğitim durumlarına ilişkin istatistiksel veriler sınırlı olmakla birlikte, okul öncesi eğitim son yıllarda ciddi biçimde teşvik edilen alanlardan biri olmuştur. Almanya'nın okul sistemi incelendiğinde, göçmen ve mülteci öğrencilere yönelik olarak geliştirilen beş farklı modelin uygulandığı görülmektedir: tam daldırma modeli, tam bütünleştirme modeli, kısmi bütünleştirme modeli, geçici paralel eğitim modeli ve paralel eğitim modeli. Göçmen kökenli öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonu kapsamında uygulanan çeşitli modeller, öğrencilerin dil yeterlilik düzeyi ve eğitim ihtiyaçlarına göre farklılaşmaktadır. Alıştırma (tam daldırma) modeli, tam zamanlı olarak Almanca öğrenen öğrenciler için yapılandırılmış olup, belirli bir standart kurs programı bulunmamakla birlikte genel destek hizmetlerine erişim imkânı sunmaktadır. Bütünleştirici modelde ise öğrenciler, tam zamanlı olarak düzenli sınıflara katılmakta ve ek Almanca dersleri ile dil gelişimleri desteklenmektedir. Kısmen bütünleştirici model, öğrencilerin bazı günlerde veya belirli zaman aralıklarında genel eğitime katılım sağladığı, diğer günlerde ise hazırlık sınıflarında eğitim aldığı karma bir yapıya sahiptir. Paralel (geçici) model kapsamında ise öğrenciler, genellikle üç ay ile iki yıl arasında sadece hazırlık sınıflarında eğitim görmekte, bu süreçte düzenli

sınıflara dahil edilmemektedir. Bu modelde, eğitim süreci çoğunlukla tam zamanlı olarak ikinci dil olarak Almanca öğretimi ve temel ders konularını içerecek şekilde yapılandırılmakta, öğrenciler okul bitirme sertifikasına kadar genel eğitimden ayrı bir biçimde öğrenimlerini sürdürmektedir. Bu modeller, öğrencilerin bireysel öğrenme süreçlerine ve entegrasyon hızlarına göre esneklik ve uygulanış biçimleri de eyaletlerin eğitim politikalarına göre değişiklik göstermektedir (İli, 2020; Naldan,2019).

Yeni göçmenlerin, ayrı sınıf veya gruplarda eğitim alabilecekleri maksimum süre genellikle bir ila iki yıl arasında değişmektedir. Almanya'da bu süreye ilişkin düzenlemeler eyalet bazında farklılık göstermekte olup, öğrenciler genellikle altı ay ile iki yıl arasında hazırlık veya ayrı sınıflarda eğitim aldıktan sonra genel eğitim programlarına entegrasyon sağlamaktadırlar. Bu uygulama, entegrasyon sürecinin eyaletler arasında esnek biçimde yönetildiğini göstermektedir (EURYDICE, 2019).

Almanya'da sosyal-duygusal iyi oluş bağlamında göçmen kökenli öğrencilere yönelik psiko-sosyal destek konusunda genel düzeyde belirlenmiş kapsamlı bir politika veya zorunluluk bulunmamaktadır; ancak bazı uygulama örnekleri mevcuttur. 2016 yılında yayımlanan Genç Mültecilerin Eğitimle Entegrasyonuna Yönelik Daimi Konferans Raporu'na göre, okullarda sunulan psikolojik, sosyal ve gençlik refahı hizmetleri, mülteci akını ile iç savaş ve zorunlu göç nedeniyle travma yaşamış çocuk ve gençlerin iyileştirici destek ihtiyaçlarının ortaya çıkması sonucu önemli ölçüde genişlemiştir. Bu durum, psiko-sosyal

destek hizmetlerinin kapsam ve niteliğinin artırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir (EURYDICE, 2019).

Almanya'da yürütülen kapsamlı kapsayıcı eğitim politikaları doğrultusunda, göçmen kökenli ebeveynlerin çocuklarının okul öncesi dönemden itibaren dil gelişimlerini desteklemeye yönelik sınıflara katılımları teşvik edilmektedir. Bu süreçte, bireysel başarıya dayalı bir yaklaşım benimseyen "Politeknik Toplum Vakfı", öğrencilerin akademik performanslarını göz önünde bulundurarak uyum merkezlerine maddi destek sağlamaktadır. Ayrıca, Potsdam Üniversitesi bünyesinde hayata geçirilen "Mülteci Öğretmen Programı", Suriyeli ve diğer mülteci kökenli öğretmenlerin, Almanya'ya yeni gelen mülteci öğrencilerin eğitimine katkı sunmalarına olanak tanımaktadır. Bu program aracılığıyla, hem çocukların eğitim sistemine entegrasyonu kolaylaştırılmakta hem de mülteci bireylerin iş gücüne katılımları desteklenmektedir. Program kapsamında, katılımcı öğretmenlere 11 ay süren bir hazırlık süreci içerisinde Almanca dil eğitimi, pedagojik formasyon, öğretim teknikleri ve okul ortamına yönelik uygulamalı seminerler verilmektedir. Bu eğitim sürecinin ardından katılımcılara Alman okullarında öğretmenlik yapma fırsatı sunulmaktadır (İli, 2020). Almanya'da ana dil öğretmenleri, nitelikleri ve kökenleri açısından farklı profillere sahiptir. Bu öğretmenler, yurtdışından gelen bireyler olabileceği gibi, Avrupa'da eğitim almış birinci ya da ikinci kuşak göçmenler arasından da yetişmiş olabilir. Dolayısıyla, öğretmen profilleri hem eğitim geçmişi hem de kültürel köken bakımından çeşitlilik arz etmektedir (EURYDICE, 2019).

Almanya‘da yaygın eğitim alanında tüm bireylere erişim sağlanmaya çalışılırken, mesleki eğitim konusunda da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Göçmen bireyler için uygulamaya konulan “Hoş Geldiniz Montörler” programı kapsamında, ilgi ve yetenek alanlarına uygun mesleki eğitim olanakları sunulmuştur. Ayrıca, uyum kursları aracılığıyla Almanca dilinde B1 seviyesine ulaşan mültecilere, çeşitli sektörlerde mesleki eğitim alma fırsatı tanınarak iş gücü piyasasına entegrasyonları desteklenmiştir (MEB, 2019).

Almanya'da istihdam edilebilirlik ve mesleki başarı açısından iyi düzeyde Almanca bilgisine sahip olmak temel bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, mültecilere yönelik mesleki dil desteği sunan özel kurslar da geliştirilmiştir. BAMF (Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi) tarafından yürütülen ve ESF (Avrupa Sosyal Fonu) iş birliğiyle hayata geçirilen ESF-BAMF Programı kapsamında sunulan ‘‘Meslek için Almanca’’ kursları, katılımcılara Almanca dil eğitimi ile mesleki yeterlilik kazandırmayı ve staj imkânları aracılığıyla ilgili meslek alanlarını doğrudan tanıma fırsatı sunmayı amaçlamaktadır. Bu yapı, dil becerilerinin mesleki yeterliklerle bütünleştirilmesini hedefleyen çok boyutlu bir destek modelini temsil etmektedir (Naldan, 2019).

Türkiye’de ise başlangıçta GEM'ler, sivil toplum kuruluşları ve Suriyeli topluluklar tarafından kurulan özel okullar, Türkiye’ye sığınan Suriyeli mülteci çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere kısa vadeli fakat etkili çözümler sunmuştur. Ancak zamanla, MEB bu geçici uygulamaların uzun vadeli entegrasyon açısından yetersiz olduğunu

değerlendirerek, 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren ‘Kapsayıcı Eğitim’ yaklaşımını benimsemiştir. Bu çerçevede, Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine kalıcı olarak dâhil edilmesi hedeflenmiş ve 2020 yılı sonu itibarıyla tüm GEM’lerin kapatılması, mülteci çocukların ise Türk öğrencilerle birlikte, ulusal müfredata uygun şekilde eğitilmesi planlanmıştır. Bu süreci desteklemek amacıyla, yasal ve kurumsal düzenlemelerin yanı sıra MEB tarafından 2016 yılında 'Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi' (PİKTES) uygulamaya konmuştur. Proje kapsamında, Türkçe ve Arapça dil destek programları, öğrenci ulaşımı, eğitim materyallerinin temini, rehberlik ve psikososyal danışmanlık hizmetleri gibi çeşitli alanlarda destek sağlanarak Suriyeli öğrencilerin uyum süreçlerinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır (İli, 2020).

Göçmen eğitimi çeşitli girişimlerle daha sistematik hale getirilmeye çalışılmış ve Suriyeli çocukların büyük bir bölümü eğitim sistemine entegre edilmiştir. Türkçe öğretimine yönelik materyaller hazırlanmış, öğretim programlarında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'nin eğitim politikaları, Suriyeli nüfusun büyüklüğü ve ülkede kalma süresine bağlı olarak şekillenmiş; çok kültürlü bir yaklaşım benimsenerek asimilasyondan kaçınılıp entegrasyon hedeflenmiştir. Bu çerçevede, Suriyeli öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulların yanı sıra Geçici Eğitim Merkezleri ve özel kurumlarda da eğitim almıştır (Naldan, 2019).

Yükseköğretim olanakları, mültecilerin istihdama katılımını artırmakla birlikte, temel eğitim düzeylerinde okullaşma ve devam oranlarını da olumlu yönde etkilemektedir. Ancak, mültecilerin yükseköğretime katılım oranı yaklaşık %1 düzeyinde olup, bu durum erişimde ciddi sınırlılıklar olduğunu göstermektedir. Özellikle acil insani krizlerde yükseköğretime erişim çoğunlukla göz ardı edilmekte, yalnızca uzun süreli yerinden edilmelerde bu alanda koordineli çalışmalar yürütülmektedir. Yükseköğrenim hakkı çoğu zaman yalnızca ayrımcılığın önlenmesi çerçevesinde ele alınmakta, bu da yapısal destek mekanizmalarının eksikliğine işaret etmektedir. Buna karşın, teknoloji temelli girişimler yerinden edilen bireylerin eğitime erişimini kolaylaştırmaktadır. BMMYK ve Cenevre Üniversitesi iş birliğinde yürütülen Bağlantılı Eğitim Programı, 2010'dan bu yana 6.500 mülteci öğrenciye ulaşmıştır. Ayrıca, Albert Einstein Almanya Akademik Mülteci Girişimi Fonu'nu (DAFI) gibi uluslararası burs programları 1992 yılından bu yana mültecilere yükseköğretim desteği sağlamaktadır. Bu programların coğrafi kapsamı göç dinamiklerine göre şekillenmekte olup, bu kapsamlı uygulamalar Türkiye'de de yürütülmektedir (MEB, 2019).

Türkiye, uzun yıllardır farklı milletlerden öğrencilerin eğitim amacıyla tercih ettiği ülkeler arasında da yer almaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliğinde yaşanan artışla birlikte, Türkiye yükseköğretim kurumlarına gelen yabancı öğrenci sayısında kayda değer bir yükseliş gözlenmiştir. Bu bağlamda, üniversitelerde öğrenim görmek isteyen yabancı öğrencilere yönelik Türkçe öğretimi, yine üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER)

aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Türkçenin öğretimi ve yaygınlaştırılmasına yönelik olarak yalnızca üniversiteler değil; Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Maarif Vakfı gibi kurumlar da çeşitli projeler ve programlarla katkı sunmaktadır. Öte yandan, Avrupa ülkelerinde göçmen öğrencilerin eğitimi planlanırken, eğitim politikalarının oluşturulmasında alan uzmanlarının görüşlerine sıklıkla başvurulmakta; öğrencilerin ihtiyaçlarına göre programlarda esneklik sağlanarak süreç dinamik şekilde yapılandırılabilmektedir. Nitekim Almanya örneğinde olduğu gibi, göçmen kökenli öğrencilere yönelik hazırlanan sınıflarda ağırlıklı olarak dil öğretimine odaklanan programlar uygulanmakta; süreç içerisinde gerek duyulması hâlinde çeşitli müdahaleler yapılabilmektedir (MEB, 2019).

Göçmen öğrencilere yönelik dil eğitimi bağlamında dikkat edilmesi gereken temel hususlardan biri de anadil öğretimidir. Anadil, bireyin kimlik ve benlik gelişiminde temel belirleyicilerden biri olarak görülmekte olup, UNESCO tarafından 1953 yılından bu yana çocukların özellikle okul öncesi ve ilköğretim düzeylerinde anadilinde eğitim almaları gerektiği vurgulanmaktadır (Gün ve Yüksel, 2021). Anadil temelli eğitimin gerekliliği yaklaşımının göçmen eğitimi politikalarına entegre edildiği ülke sayısı oldukça sınırlıdır. Türkiye, göçmen ve mülteci öğrencilere yönelik eğitim süreçlerinde anadil desteğini sağlayan nadir ülkeler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, Almanya da dâhil olmak üzere yalnızca birkaç Avrupa ülkesi, iki dilli eğitim modellerini uygulamaya koyarak öğrencilerin hem

anadillerini hem de ev sahibi ülkenin dilini geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Avrupa'da Okullarda Dil Öğretimi Üzerine Temel Veriler, 2017).

2019 yılı Küresel Eğitim İzleme Raporu'na göre, ülkeye göç eden yabancı nüfus oranı dikkate alındığında, Almanya'da yaklaşık 42.000 öğretmene ihtiyaç duyulurken, Türkiye'de bu sayı 80.000 olarak rapor edilmiştir. Türkiye, göç hareketlerinin yoğunlaştığı ilk yıllarda Almanya örneğinde olduğu gibi anadil temelli eğitime önem vermiştir. Ancak göçmen öğrenci sayısının hızla artması ve bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyon sürecinde karşılaşılan zorluklar, bu politikanın sürdürülebilirliğini zorlaştırmıştır. Eğitim süreçlerinde öğrencilere fırsat eşitliği sunulması ve onların ihtiyaçlarına göre yöntemlerin çeşitlendirilmesi, uygulamaların esnekleştirilmesini gerekli kılmıştır. Dünya genelinde farklı ülkelerde benimsenen çok dilli ve kültürel uyum odaklı eğitim yaklaşımlarının birçoğu, koşullar uygun hâle getirildiğinde Türkiye'de de uygulanabilir niteliktedir. Ancak Almanya'da göçmen öğrencilere yönelik olarak geliştirilen dil öğretimi stratejileri ve uygulama modelleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'de benzer kapsamda sistematik bir yaklaşımın henüz tam olarak oluşturulmadığı gözlemlenmektedir (MEB, 2019).

8. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Göç olgusu, temelinde birey ve toplumu barındıran çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç hem göçmen bireyler hem de göç edilen bölgelerdeki yerleşik topluluklar açısından çeşitli sorumluluklar ve uyum gereklilikleri doğurmaktadır. Göç, tarafların karşılıklı etkileşimini ve

toplumsal yapının yeniden şekillenmesini zorunlu kılan dinamik bir toplumsal olgudur (Karasu vd., 2017).

Bu çalışmada Almanya ve Türkiye örneği üzerinden göçmen ve mültecilere yönelik eğitim politikaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, her iki ülkenin farklı tarihsel bağlamlar ve idari yapıların etkisiyle benzer sorunlara farklı çözüm modelleri geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Almanya'nın federal yapısı, eğitim uygulamalarında bölgesel çeşitliliğe neden olmakta bu durum mülteci öğrencilerin entegrasyon süreçlerinde esneklik sağlamakla birlikte uygulamada eşitsizlikler de yaratabilmektedir. Türkiye'de ise merkeziyetçi yapının etkisiyle politikalar daha bütüncül şekilde geliştirilmeye çalışılmış ancak uygulama düzeyinde çok bileşenli yapının koordinasyon zorlukları ön plana çıkmıştır.

Her iki ülkede de başlangıçta geçici ve kriz odaklı çözümler ön planda tutulmuş; ancak mülteci nüfusun kalıcılığının anlaşılmasıyla birlikte uzun vadeli stratejik planlamalar gündeme gelmiştir. Almanya'da "hoş geldin sınıfları" ve farklı entegrasyon modelleri gibi uygulamalar, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına göre farklılaştırılmış dil eğitimi yaklaşımını benimserken; Türkiye'de Geçici Eğitim Merkezlerinden devlet okullarına geçiş, daha merkezi bir entegrasyon politikası olarak dikkat çekmektedir.

Yükseköğretime erişimde ise her iki ülkede de önemli yapısal engellerin bulunduğu, özellikle mülteci öğrenciler için eğitim sürekliliğinin sağlanmasının halen ciddi bir mesele olduğu görülmektedir. Ayrıca, Almanya'da mesleki eğitim ve iş gücüne geçiş

süreçlerinde daha yapısal mekanizmalar geliştirilmişken, Türkiye'de bu alanda destekleyici projelerin daha sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.

Gün ve Yüksel'in de (2021) ifade ettiği gibi yaygın eğitim, toplumsal eşitlik ve güvenilir bir sosyal dengeyi sağlamak amacıyla öngörülen temel destek mekanizmalarından biridir. Bu bağlamda, birçok ülke yalnızca okul çağındaki göçmen bireylere değil, aynı zamanda bu yaş grubunun dışında kalan bireylere yönelik çok yönlü programlar geliştirmiştir. Türkiye, halk eğitim merkezleri aracılığıyla sunduğu mesleki gelişim kurslarının sayısını artırarak, ulusal düzeyde daha geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyebilir ve bu sayede niteliksiz istihdamın azaltılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, kurslara katılımın etkinliğini artırmak amacıyla, Almanya örneğinde olduğu gibi, dil yeterliliği şartı getirilmesi de sürecin başarısını destekleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Almanya ve Türkiye'de mülteci ve göçmen çocukların eğitime erişimi, entegrasyon süreçlerinin başarısı açısından hayati bir öneme sahiptir. Her iki ülke de ilk etapta geçici çözümler üretmiş olsa da zamanla kalıcılığa yönelik daha kapsamlı politikalar geliştirmiştir. Almanya'nın federal yapısı çerçevesinde uyguladığı esnek modeller, dil eğitimi ve psiko-sosyal destek yönüyle çeşitlenmiş; Türkiye ise MEB merkezli daha bütüncül ancak uygulamada parçalı bir yapı geliştirmiştir. Yükseköğretim ve mesleki eğitime geçişte ise Almanya'nın mültecilerin entegrasyonuna yönelik daha sistematik modeller oluşturduğu gözlemlenmiştir. Eğitim yalnızca akademik başarıyı desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal uyumu ve gelecekteki

istihdam olanaklarını da belirleyici şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla mülteci çocukların anadil temelli ve çok dilli eğitim politikalarıyla desteklenmesi, uzun vadeli toplumsal bütünleşme açısından kritik bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Göçmen eğitimi sorununa, genel çerçeveden başlayarak özel durumlara yönelen bir analiz yaklaşımı benimsemek, çözüm önerilerinin daha bütüncül ve etkili bir şekilde geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, öncelikle göçmen bireylerin ülkeye geliş nedenleri, toplam nüfus içindeki oranları ve ülkede kalma sürelerine ilişkin verilerin net biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında, aşağıda sıralanan öneriler geliştirilmiştir:

1. *Çok Dilli Eğitim Politikaları Geliştirilmeli:* Öğrencilerin anadilini koruyarak ev sahibi ülkenin dilini öğrenmelerine olanak tanıyan çok dilli ve kültürlerarası eğitim programları yapılmalıdır.
2. *Psiko-Sosyal Destek Hizmetleri Yaygınlaştırılmalı.* Özellikle savaş ve travma geçmişi olan mülteci çocukların, okullarda psiko-sosyal danışmanlık hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmalı; bu hizmetlerin kapsamı ve nitelikleri (seçmeli dersler arasına savaş ve travma geçmişi olan öğrencilere danışmanlık) artırılmalıdır.
3. *Öğretmen Yetiştirme Programları Geliştirilmeli.* Mülteci öğrencilerle çalışabilecek pedagojik donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi için üniversitelerde özel formasyon programları uygulanmalıdır. Almanya'daki "Mülteci Öğretmen

Programı" örnek alınarak Türkiye'de benzer programlar başlatılmalıdır.

4. *Ulusal ve Uluslararası İş Birlikleri Güçlendirilmeli*. Ulusal politikaların daha etkili uygulanabilmesi için yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası aktörlerle iş birliği artırılmalı; eğitimde sürdürülebilir entegrasyon için koordinasyon mekanizmaları güçlendirilmelidir.
5. *Veri Temelli Politika Geliştirme.* Mülteci ve göçmen öğrencilere ilişkin istatistiki veriler düzenli olarak toplanmalı, erişime açık olmalı ve bu veriler doğrultusunda ihtiyaç temelli eğitim politikaları oluşturulmalıdır.

Gün ve Yüksel'in (2021) ifade ettiği üzere, göçmen eğitimi sorununa genelden özele yönelen bütüncül bir yaklaşımla yaklaşmak, çözüm önerilerinin daha kapsamlı ve etkili bir şekilde geliştirilmesine olanak tanıyabilir. Bu çerçevede, göçmen nüfusun ülkeye geliş nedenleri, toplam nüfus içindeki oranı ve ülkede kalış süreleri belirlenerek; elde edilen veriler doğrultusunda ihtiyaç analizine dayalı eğitim politikaları oluşturulabilir. Eğitimcilerin görüş ve önerileri sürece dahil edilerek, öğretmenler çok kültürlü ortamlarda eğitim verme konusunda bilinçlendirilebilir. Ayrıca, çevrim içi eğitim programlarıyla örgün eğitime destek sağlanarak, internet erişimi olan öğrenciler için interaktif içerikler geliştirilebilir. Eğitim olanakları sadece çocukları değil, örgün eğitim yaşını geçmiş bireyleri de kapsayarak; dil eğitimi, mesleki kurslar ve temel eğitim imkânları sunulabilir. Göçmen aileler sürece aktif biçimde dâhil edilerek, okuryazarlık kurslarına katılımları teşvik edilebilir. Öğretim programlarının hazırlanmasında eğitimcilerin

yanı sıra, göçmen bireylerin ihtiyaç ve önerileri de göz önünde bulundurulabilir.

KAYNAKÇA

Avrupa Komisyonu (2017). *Avrupa'da Okullarda Dil Öğretimi Üzerine Temel Veriler: 2017 Sürümü*. Avrupa Eğitim ve Kültür Yürütme Ajansı. https://data.europa.eu/doi/10.2797/6565

Aynal S. (2012). *Karşılaştırmalı eğitim yansımaları* (1. Baskı). Pegem Akademi.

Bakioğlu, A. ve Korumaz, M. (2019). *Eğitim politikaları, kuramlar, yöntemler, göstergeler, etkiler ve uygulamalar (*1.baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.

Balcı, A. (2024). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü* (9. Baskı). Pegem Akademi.

Bingöl, H. M. (2019). *İngiltere'de göçmen öğrenciler için geliştirilen eğitim politikalarının incelenmesi* (Tez No. 590044) [Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* (11. Baskı). Pegem Akademi.

Dışişleri Bakanlığı. (2025). *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin siyasi görünümü.* https://www.mfa.gov.tr/almanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa

EBSAM (2017). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi güçlükler ve öneriler.* Eğitimciler Birliği Sendikası.

Eker, S. (2020). Almanya Federal Cumhuriyeti eğitim sisteminin tanıtılması ve Türk eğitim sistemi ile karşılaştırılması.

Sosyolojik Düşün, 5(2), 1-14. https://doi.org/10.37991/sosdus.828484

Erdem, M. (2023). Karşılaştırmalı eğitim sistemleri. İçinde A. Balcı (Ed), *Türk Eğitim Sistemi* (ss. 73-110). (9. Baskı). Pegem Akademi.

European Commission (2013). *Study on education support to newly arrived migrant children*. Publications Office of the European Union. DOI: 10.2766/41204.

European Comission (2020). *Integration of refugees and migrants in Germany.* Country Case Study.

European Parliament (2017). *Research for cult committe-migrant education: Monitoring and assesment.* European Parliament Publishing.

EURYDICE (2019). *Integrating students from migrant backgrounds into schools in europe: national policies and measures.* https://eurydice.eacea.ec. europa.eu/publications/integrating-students-migrant-backgrounds-schools-europe-national-policies-and-measures

EURYDICE (2024). *National education systems.* https:// eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/germany/overview

EURYDICE (2025). *Political, social and economic background and trends.*https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/germany/ political-social-and-economic-background-and-trends

Gün, M. ve Yüksel, S. (2021). Dünyada göçmen eğitimi politikaları bağlamında Türkiye'nin göçmen eğitimi sürecinin

değerlendirilmesi ve çözüm önerileri. *Millî Eğitim, 50*(1), 1031-1053. https://doi.org/10.37669/milliegitim.960056

Grabbe, C. (2018). *LoGoSO Research Papers Nr. 1. Education policy and integration in Germany.* LoGoSo Germany China. http://dx.doi.org/10.17169/refubium-25105

IOM Türkiye (2025). *Göçmen ve mülteci destek programı.* https://turkiye.iom.int/tr/gocmen-ve-multeci-destek-programi

İli, K. (2020). *Göçmenlerle ilgili eğitim pilitikaları: Türkiye ve Almanya örneği* (Tez No. 633812) [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

İşigüzel, B. ve Baldık, Y. (2019). Göçmen toplulukların eğitim sistemine katılımı sürecinde uygulanan eğitim ve dil politikalarının incelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 9(*2), 487-503.

Karasu, N., Göv, E. ve Bağrıaçık, T. (2017). *Geçici koruma statüsündeki bireylere yönelik özel eğitim hizmetleri kılavuz kitabı.* Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Kılıçaslan, B. N., Urfalıoğlu, B. T., Güzeldere, D., Çiğdem, K. ve Özçelik M. (2021). *Göç Rotası Serisi 1. Almanya'da mültecilik.* Uluslararası Mülteci Hakları Derneği.

KMK (2021). *The education system in the Federal Republic of Germany.* https://www.kmk.org/dokumentation-statistik/informationen-zum-deutschen-bildungssystem/dossierenglisch.html

KMK (2024). *Konsortium bildungsberichterstattung,* https://www.kmk.org/themen/bildungsberichterstattung/bildungsbericht-

2024.html

Koch, A., Biehler, N., Knapp, N., ve Kipp, D. (2023). *Integrating refugees: lessons from Germany since 2015–16.* World Bank.

MEB (2014). *Yabancılara yönelik eğitim öğretim hizmetleri.* Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

MEB (2019). *Küresel eğitim izleme raporu. Göç, yerinden edilme ve eğitim.* Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.

MEB (2020). *MEB'den yabancı öğrenciler için uyum sınıfı genelgesi*. Sayı: 32782069. Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü.

MEB (2024). *Türk milli eğitim sistemi.* Strateji Geliştirme Başkanlığı.

MEB (2025a). *Teşkilat Şeması.* https://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.php

MEB (2025b). *Almanya eğitim sitemi ve denklik işlemleri*. Münih Eğitim Ataşeliği. https://munih.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/01161439_alman_egitim_sistemi_denklik.pdf

Naldan, Ö. (2019). *Türkiye ve Almanya'daki mülteci eğitiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi.* (Tez No. 584690) [Yüksek Lisans Tezi, Binali Yıldırım Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

OECD (2010). *Education at a glance 2010: OECD indicators.* Education At A Glance.

OECD (2020). *Education policy perspectives No:16. Educatıon policy outlook in Germany.* https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/12/education-policy-outlook-in-germany_bc7b058b/ 47b795b1-en.pdf

OECD (2024). *State of immigrant integration of Germany.* https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-

issues/migration/Sii2024Germany%20(ENG)%20%E2%80%93%20v6%20(FINAL%20with% 20bookmarks).pdf

Perruchoud, R. ve Redpath – Cross, J. (2013). *Göç terimleri sözlüğü* (2.Baskı). Uluslararası Göç Örgütü.

PİKTES (2017). *Geçici süreli Arapça öğreticisi alımına ilişkin duyuru.* https://piktes.gov.tr/Haberler/Details/23

PİKTES (2025). *Projenin genel hedefi.* https://piktes.gov.tr/cms/Home/Hakkimizda

Püsküllüoğlu, E. I. ve Hoşgörür, V. (2017). Türkiye'de 2010-2016 yılları arasında yapılan karşılaştırmalı eğitim lisansüstü tezlerinin değerlendirilmesi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi, 4*(1), 46-61.

Resmi Gazete (1973). *1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu*. Sayı: 14574. T.C. Başbakanlık.

Resmi Gazete (1981). *2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu*. Sayı: 17506. T.C. Başbakanlık.

Resmi Gazete (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Sayı: 17863. T.C. Başbakanlık.

Resmi Gazete (2011). *652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. Sayı: 28054. T. C. Başbakanlık.

Resmi Gazete (2012). *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*. Sayı: 28261. T.C. Başbakanlık.

Resmi Gazete (2013). *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği.* Sayı: 28758. T.C. Başbakanlık.

Resmi Gazete (2024). *Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*. Sayı: 32766. T.C.Cumhurbaşkanlığı.

Schüttler-Hansper M. (2024). *So funktioniert das deutsche Schulsystem.* https://www.deutschland.de/de/topic/wissen/das-schulsystem-in-deutschland-im-ueberblick.

Sezgin Nartgün Ş. ve Argon T. (2021). *Eğitim perspektifinden planlama, ekonomi ve politika.* (1.baskı). Pegem Akademi.

Statista (2025). *Refugees and asylum in Germany- statistics & facts*. Statista Research Department.

TÜİK (2024). *Ulusal eğitim istatistikleri Bülteni.* Sayı: 53444. İstatistik Veri Portalı. https://data.tuik.gov.tr/

TÜİK (2025). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2024 bülteni.* Sayı: 53783. İstatistik Veri Portalı. https://data.tuik.gov.tr/

Türk, E. (2015). Türk eğitim sistemi. *Türk eğitim sistemi ve ortaöğretim* (ss. 9-185). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Türkoğlu, A. (2015). *Karşılaştırmalı eğitim, dünya ülkelerinden örnekler*. Anı Yayıncılık.

UNHCR (2025). *The UN refugee agency, Turkey.* https://www.unhcr.org/tr/

United Nations (1948). *The Universal Declaration of Human Rights,* https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Ural, A. (2022) *Bir bilim dalı olarak eğitim politikası* (2. Baskı). Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12.baskı). Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, E., Coşkun, C. D. ve Şensin, C. (2022). *Göçmen çocuklara yönelik eğitim politikaları: İngiltere, Almanya ve Türkiye karşılaştırması.* Anı Yayıncılık.

ALMANYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE YÖNELİK
EĞİTİM POLİTİKALARI

ISBN: 978-6-25592-388-2
9 786255 923882